

# Ελευθερόπολις

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΩΝ ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ 5ος ΦΥΛΛΟ 17ο ΑΠΡΙΛΙΟΣ, ΜΑΪΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2000 ΤΙΜΗ ΔΡΑΧΜΗ 1 ΣΟΥΛΙΟΥ 124 ΤΚ 173 42 ΑΘΗΝΑ

Το γραμματσάκι τσ' Ελευθερόπολης

ΟΠΩΣ ΛΑΛΟΥΜΕ 'ΜΕΙΣ, ΤΑΧΙΑ,  
ΚΑΙ ΤΣ' ΑΡΜΕΝΟΥΣ ΜΕΝΙΟΥΣ  
ΘΑ ΤΣ' ΑΠΟΚΑΛΟΥΜΕ

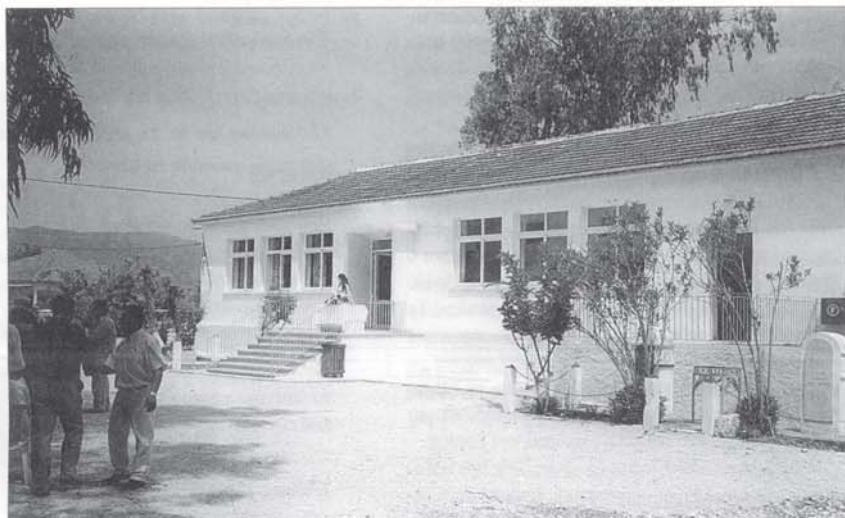
**Ν**α συνεχίσουμε και σήμερα, αναγνώστη μου μεροντικέ, τσ' αθιβολές του γραμματικού του «Γραμματσακίου» στην τελευταία μας έσμιξη των αρμενιανών και των ξενομάτηδω φίλω μας στην Αθήνα.

Έλεγε μας, το λοιπόν, πως από 'δα κι ομπρός, όί μόνο θα φωνιάζει, παρά θαν αρχινίξει και να δαγκάνει, σαν τον Μπουρίκο του Λινάρδο, γιατί δεν τα βαστά κι εκείνος τα που του κάνει ο τρικέρης ο τυπογράφος, ο «δαίμων του τυπογραφείου» ως τον αποκαλούν, που απ' οντέν εβάλαμε ομπρός να γράφομε στα φύλλα οι αρμενιανοί, μάζε δυναστεύει ο «δαίμονας». Και μας εμνημόνεψε το χωριανό μας, το Μαραγκούδη τον Κριτοβουλιδή και τ' «Απομνημονεύματά» του. Που δεν ήτονε μόνο άθλος του Ηρακλή, να γραφτούνε, παρά και να τυπωθούνε. Τ' ανάλαβε όμως ένας φημισμένος κρητικός γραμματικός, εφημεριδογράφος και μερακλής τυπογράφος, ο Εμμανουήλ Αντωνιάδης, που ο ίδιος εκάθουτανε κι εμαστόρευε και τα τυπογραφικά ψηφία, γιατί, που να βρεθούνε, μωρέ, τότες παράδες να τα φέρνει από Λόντρες, Λειψίες, Παρίσια, Νιουγιόρκες. Κι έβαλε ο Αντωνιάδης τα δυνατά του κι έβγαλε το βιβλίο άβλαβο και μ' ούλα τα στολίδια και τα μιχλιμπιδία των παλιών «αγλαότεχων τυπογραφίων», όπως τ' αποκαλούσαν οι «αγλαόμορφοι» τυπογράφοι τους, δείχνοντάς του φροντίδα μάνας σε κοπέλι. Γιατ' είχε και, ο σπουδαίος εκείνος τυπογράφος κι εφημεριδογράφος ένα χρόνο

☞ συνέχεια στη σελίδα 4

## Η «ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ» ΑΚΟΥΓΕΤΑΙ στους Αρμένους ξανά...

Παρουσία πολλών δημοτών, εκπροσώπων της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, Δήμων και Φορέων, έγινε στις 22 Μαΐου 2000 ώρα 12 το μεσημέρι, η τελετή εγκαινίων του παιδικού σταθμού του Δημοτικού Διαμερίσματος Αρμένων του Δήμου μας.



Η «Ελευθερόπολις» χαιρεί που ξανακούγεται στο Δημοτικό μας Σχολείο η παιδική συναυλία της χαράς με νέες τώρα και πιο όμορφες φωνές, χαιρεί και συγχαίρει τις δημοτικές μας αρχές για το ευγενές αυτό έργο. Η λειτουργία του Παιδικού Σταθμού αποτελεί, αναμφισβήτητα, σημαντικό για την Παιδεία και τον Πολιτισμό της μικρής μας κοινωνίας γεγονός, η οποία το περιβάλλει με τη στοργή που του αξίζει. Αναλυτικό ρεπορτάζ/ανταπόκριση από τους Αρμένους δημοσιεύουμε στη σελίδα 14.

## ΠΑΝΤΑ ΤΕΤΟΙΕΣ ΠΡΩΤΙΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΕΣ

Η Ελευθερόπολις σφίγγει το χέρι του νέου μας Υπουργού Ανάπτυξης, και του μεταφέρει τη συγκίνηση του χωριού, που νιώθει την ίδια τιμή και χαρά, γιατί δικό του παιδί είναι ο ΝΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ.

Χαιρόμαστε όλοι για το καινούργιο αυτό πέταγμα στα πολύ ψηλά, και του ευχόμαστε τέτοιες πάντα πρωτιές και χαρές να έχει στη ζωή του.

Η ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ



### Συγχαρητήριο τηλεγράφημα στον νέο Υπουργό Ανάπτυξης

Συγχαρητήριο τηλεγράφημα στον νέο Υπουργό Ανάπτυξης συγχοριανό μας κ. Νίκο Χριστοδουλάκη, έστειλε το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου Αρμενιανών Αττικής «Ο Κριτοβουλιδής», με το οποίο τον συγχαίρει και του εύχεται καλή επιτυχία στο έργο του.

## 15 Αυγούστου 2000 εκδήλωση αφιερωμένη στη μνήμη του γιατρού Γεωργίου Ι. Μιχελογιάννη



Ο Σύλλογος Αρμενιανών Αττικής «Ο ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗΣ» και ο Δήμος Αρμένων διοργανώνουν στους Αρμένους Χανίων, στις 15 Αυγούστου 2000 εκδήλωση αφιερωμένη στο Γιατρό Γεώργιο Μιχελογιάννη του Ιωσήφ, 1901 - 1996.

Το πρόγραμμα της εκδήλωσης περιλαμβάνει:

- |                                                                                                                                                          |                                                                                |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|
| 8.30 π.μ. Αρχιερατική λειτουργία στον ιερό ναό της Κοίμησης της Παναγίας, χοροστατούντος του Σεβασμιότατου Μητροπολίτη Κυδωνίας και Αποκορώνου Ειρηναίου | - Από εκπρόσωπο της οικογένειας Μιχελογιάννη                                   |
| 11.00 π.μ. Πλατεία Γεωργίου Μιχελογιάννη.                                                                                                                | - Από εκπρόσωπο του Συλλόγου Αρμενιανών Αττικής «Ο ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗΣ»              |
| - Επμηνημόσυνη δέηση.                                                                                                                                    | 12.00 π.μ. Για τον τιμώμενο θα μιλήσουν οι:                                    |
| - Αποκαλυπτήρια προτομής                                                                                                                                 | - Σήφης Δ. Μιχελογιάννης π. Βουλευτής                                          |
| - Ενός λεπτού σιγή                                                                                                                                       | - Γιώργος Φρεσκάκης πρόεδρος του Συλλόγου Αρμενιανών Αττικής «Ο ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗΣ» |
| 11.20 π.μ. Χαιρετισμοί                                                                                                                                   | 12.45 μ.μ. Φιλοξενία των παρευρισκομένων                                       |
| - Από εκπρόσωπο του Δήμου Αρμένων                                                                                                                        |                                                                                |



## κοινωνικά

## «Στον Κυριάκο μας»

## Ένα γιατί 000

## Σε σένα Κυριάκο, αδελφέ μας

Τα χαρτιά σου έλεγαν «Δημότης Χανίων» αλλά εδώ



και χρόνια έγινες μέλος της αρμενιανής κοινότητας χωρίς τύπους και σφραγίδες. Μόνο με μια χειραψία, μ' ένα φίλημα κι ένα χαμόγελο ζεστό.

Είναι αλήθεια ότι στα Χανιά πρωτομίλησες – πρωτοπερπάτηξες-πρωτογέλασες. Κι όμως στους Αρμένους αναστέναξες, αγάπησες, μόχθησες. Στον ίσκιο αυτών των πλατάνων, γουλιά-γουλιά, ρουφούσες τη ρακή σου, μα και τη γλύκα της ζωής. Σ' αυτή τη μικρή γωνιά του κόσμου, έμαθες τα παιδιά σου να κολυμπούνε, κάτω από το φεγγάρι τα νανούρισες τόσα βράδια καλοκαιρινά, έπαιξες μαζί τους τόσα δειλινά, έλυσες τις δύσκολες ασκήσεις τους και γλέντησες μαζί μας τα βράδια του Αυγούστου, ως το χάραμα.

Ως το τελευταίο σου χάραμα, το δραματικό αυτό που ξημέρωσε για όλους τους αρμενιανούς, μα όχι και για σένα.

Έτσι είπες το τελευταίο σου αντίο στην Κρήτη και στη ζωή. Έτσι μας αποχαρέτησες όλους, τόσο μυστήρια και σιωπηλά, όσο μυστήριος και σιωπηλός είναι ο θάνατος. Ή μήπως μας αποχαρέτησες εκείνο το βράδυ στις 13 Μαρτίου στο κρητικό κέντρο «Ζορμπάς»; Σε μένα όμως ξέρω, πότε είπες το στερνός σου αντίο, την ώρα που πέρασες το κατώφλι του σπιτικού μας, για να φύγεις με τα παιδιά στο αεροδρόμιο εκείνη τη στιγμή που ξεκίνησες για την Κρήτη, με τόση λαχτάρα να ψηφίσεις το κόμμα σου και κουμπάρο σου, τον Ευτύχη.

Όπως και να 'ναι όμως το νήμα της ζωής σου κόπηκε στις 12 του Απρίλη, μια τραγική Τετάρτη ξημερώματα.

Κι απ' την άκρη του νήματος που 'μεινε άψυχο στα χέρια μας, πρέπει τώρα εμείς να αναπλέξουμε με αγάπη τα λόγια σου, τις συμβουλές σου τα πιστεύω σου. Όλα αυτά έλεγες για την καλοσύνη, τις μικρότητες και τον συνάνθρωπο που πονά και υποφέρει.

Θα σε κρατήσουμε για πάντα ζωντανό στην καρδιά, στην ψυχή και στο μυαλό μας.

Με πόνο και λατρεία σ' αποχαιρετούμε

Πατέρα, και σύντροφέ μας.

Έχε γεια.

Τα λατρεντά παιδιά σου Μανώλης-Γιώργος  
Η αγαπημένη σου Γυναίκα και σύντροφος Κική

Τετάρτη 19 Απριλίου 2000

Ένας κρότος, και ο ήλιος  
δεν πρόλαβε να βγει!

Τα πάντα σκοτεινίασαν,  
όταν μια ζωή είχε χαθεί.

Ο χρόνος άζαφνα σταμάτησε  
γιατί η απουσία σου τον είχε φοβίσει...

Ένα γιατί είχε χαράξει στο πάτωμα  
η τελευταία σου πνοή!

Ένα γιατί που κανείς δεν μπόρεσε  
να σβήσει!

12 Απριλίου, μια απ' τις μέρες, που η φύση  
είχε πάρει απόφαση να ανθίσει.

Εσύ προτίμησες να πετάξεις  
για ένα κόσμο πιο όμορφο απ' αυτόν  
ένα κόσμο που θα μπορούσε να  
σου χαρίσει ότι πραγματικά αγαπούσες.

Έφυγες, χωρίς να προλάβεις  
να απαντήσεις στο γιατί  
που είχε χαράξει η πνοή σου...

Χάθηκες λένε μερικοί.

Μα εγώ δεν το πιστεύω.

Υπάρχεις και ζεις όσο υπάρχει αγάπη.

Εκεί ίσως ακόμα να γλεντούν

μα και εδώ ακόμη πενθούν!

Μα τώρα πια ξέρω, πως η ψυχή σου

έχει καταφέρει να γεμίσει

την αγκαλιά του Θεού....

Μη φύγεις ποτέ

Με αγάπη σε σένα

Τι σου είπε ο χάροντας σιγά  
Και συ του παρεδόθη;  
Τι να σου είπε εκεία χωστά  
Την ώρα που εκοιμήθη;

Κανένας δεν τον άκουσε  
Κανείς μας δεν τον είδε.  
Κι έτσι κλεφτά και ύπουλα  
Την αναπνία σου επήρε.

Και συ; Γιάντα τον άφηκες  
εσά να σε πλανέψει;  
Τι σου 'ταξε ο μακροσκοιωτός  
Η μέρα πριχού φέξει;

Και εβιάστηκες να πας αλλού  
Χωρίς να τα κοιτάξεις  
Τα δυο τα μκιαντράκια σου  
Να τα σφιχταγκαλιάσεις  
Και πριν τους απαντήσεις  
Γιάντα δεν επερίμενες  
Γαμπρούς να τα στολίσεις;

Μα αφού ο Θεός σου μίλησε  
Και σου 'πε την αιτία,  
Εγλύκιανε ο πόνος μας  
Κι η τόση δυστυχία.

Μόνο, σου υποσχόμαστε  
Όσο καιρό θα ζούμε  
Στα δυο παλλικαράκια σου  
Προστάτες να σταθούμε.

Και δε θ' αφήσουμε κιανείς  
Ποτέ να τα πικράνει  
Για να γλυκάνει ο καμμός  
Κι ο πόνος τους να γάνει.

Κοιμήσου εσύ γλυκά-γλυκά  
Μη σε βραβαίνει έννοια καμιά.

η ανιψιά σου Λουκία

Τα δυο σου αδέρφια  
Κόστας - Ρένα

### Στον Τηλέμαχο Βατό "Το χαμόγελό του"

Αφιέρωμα στον Τηλέμαχο από ένα συμφοιτητή του

Κάποιοι τον αποκαλούσαν "μικρή φιλαράκο" κάποιοι άλλοι τον φώναζαν "Τέλη". Το χαμόγελό του ήταν το χαρακτηριστικό του όπου και αν πήγαινε. Ένα δωμάτιο μπορούσε να λάμψει όταν ο Τέλης έμπαινε μέσα, γιατί το πρώτο που έβλεπες σε εκείνο ήταν το χαμόγελό του. Ένας γιος και ένας αδερφός τόσο ανεκτίμητος, ένας φίλος τόσο αληθινός. Οτιδήποτε κι αν είχε θα το μοιραζόταν μαζί σου! Μια σκέψη του, ένα κατόρθωμά του, μια καλή κουβέντα του, είτε για λίγο είτε για πάντα, μα πάντα θα τα συνόδευε με το χαμόγελό Του. Οι καρδιές μας ραγίζουν, ο νους μας τρελαίνεται. Χάσαμε το φίλο μας χάσαμε το παιδί μας. Γιατί έφυγε; Ο Θεός μόνο ξέρει. Μα όμως τι θησαυρός έμεινε; Ένα γελαστό τριαντάφυλλο.



### ελευθερόπολις

Τριμηνιαία έκδοση του Συλλόγου Αρμενιανών Χανίων

"Ο ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗΣ"

Εκδίδεται με τη συνεργασία του Δημοτικού Διαμερίσματος Αρμένων

Εκδότης-Διευθυντής  
Γιάννης Σ. Τσακίρακις  
Σουλίου 124  
173.42 Αγ. Δημήτριος  
Τηλ.: 99.16.613  
Fax: 99.57.582  
Email: jtsk@hol.gr

Συντακτική Επιτροπή  
Κουρομιχελάκης Βασίλης  
Μπουρνάζος Χαράλαμπος  
Στυλιανομανωλάκης Γιάννης  
Τσακίρακις Γιάννης  
Τσιτσιρίδου Ελένη  
Χαλβαδάκης Γεώργιος



κοινωνικά

ΕΠΙΚΗΛΕΙΟΣ ΣΤΟ ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΥΛΑΚΗ

Το κείμενο που ακολουθεί εστάλη στην "Ε" και είναι ο επικήλειος που εκφωνήθηκε στην κηδεία του Γιάννη Παυλάκη από τον φίλιό του Γιώργο Νικητάκη, και εκφράζει τις απόψεις του ομιλητή.

"Ε"

Γιάννη Παυλάκη,  
Θυμάμαι που με βάπτισες και στο τέλος, όπως μ' είχαν δασκαλέψει, σου είπα «φγαριστώ». Ακόμη θαρρώ πως φορό το μπλε παντελονάκι με το λαγό και τα καφέ παπουτσάκια. Λίγους μήνες αργότερα με κρατούσες στο Ασπρούγους στο αμπέλι για να τρυγώ κι εγώ. Θάταν ο Τρύγος του '48. Τελευταίος Τρύγος με ελεύθερο το Γιάννη Παυλάκη, ακόμη ένα θύμα του Ελληνοελληνικού πολέμου. Κάποιους μήνες αργότερα πιάστηκες. Υποδιοίκηση Βάμμου με κάπου είκοσι χωριανούς, κρατητήρια νομαρχίας, Ιτζεδίν. Εγινε και «Δίκη», πάνω κάτω ως εξής: Έχω μάρτυρα τον τάδε Ταγματάρχη της Χωροφυλακής ότι ήμουν στο Ρέθυμνο...Επήγες στο Ρέθυμνο για να κατασκευάσεις το «άλλοθ». ... Ένοχος!

Οι Πιουριφόδι δεν αστείουσαν. «Ισόβια» ή «Εις Θάνατον» δεν είχε σημασία. Η τύχη του κάθε Γιάννη Παυλάκη εξαρτιόταν από την αντίσταση των ίδιων των κρατουμένων, των οικογενειών τους και της κοινής γνώμης μέσα και έξω από την Ελλάδα. Άλλωστε ο ποιητής το ξεκαθάρισε... «όπου θα χορτάστουν ο Χωροφύλακας κι ο Στρατοδίκης».

Όμως ο Γιάννης Παυλάκης ήταν φτιαγμένος από την ύλη των Ηρώων, από την ύλη των Ελλήνων. Ζωντανές είναι στο νου μου οι χαιρετούρες πίσω από τη μαύρη καγκελόπορτα, Γιάννη Παυλάκη με το ίδιο παράστημα, το περήφανο βλέμμα και τα σταθερά χέρια. Μα πιο δυνατή είναι η ψυχή σου.

Κάποια παραμονή Λαμπρής φέραμε με τον Αντώνη Νικητάκη μια μεγάλη λαμπριότικη κουλούρα με πέντε κόκκινα αβγά και μπόλικα ξυμπλια. Οι άνθρωποι της φυλακής την κομμάτιαζαν, τη λογοκρίναν μήπως και έχει σημασία. Εσύ δεν ήσουν εκεί να την παραλάβεις. Ήσουν στον "Αράπη". Μια φυλακή μέσα στη φυλακή που στάζει. Πολλά σκαλιά κάτω από τη γη, άκουσα 23, που κανείς δεν ξέρει πως είναι μέσα γιατί είναι σκοτεινή. Όποιος μπει εκεί μέσα δε βλέπει όταν βγει ούτε ξέρει τι μέρα είναι. Μα και μέσα εκεί εσύ ήσουν ελεύθερος! Αργότερα σε ρωτήσαμε για την κουλούρα και δεν την είχες πάρει. Ίσως γιατί οι υπεύθυνοι των δεσμών σου, «δεσμώτες» και αυτοί, πεινούσαν.

Σε κάποιο επισκεπτήριο παρατήρησα ότι ενώ όλοι έστεκαν όρθιοι, και ήταν πάρα πολλοί, «παταίς με πατώ σε», μερικοί κάθονταν κατάχαμα. Όταν μεγάλωσα έμαθα πως αυτοί ήταν απεργοί πείνας και όχι σπάνια υφίσταντο τη δοκιμασία της «αναγκαστικής σίτισης». Μου ήρθε να σε ρωτήσω, μα δεν τόλμησα να σκαλίζω πληγές, αν και εσύ Γιάννη Παυλάκη «έφραγες αναγκαστικά».

Και συ μας έδινες περίτεχνα δώρα από το Ιτζεδίν. Μια μελωτά, μια ταμπακέρα, ένα τάβλι. Πάνω είχαν τα αρχικά Φ.Κ. (Φυλακές Καλαμιού).

Εκλάδευα και εγώ το αμπέλι σου όταν ήσουν στη φυλακή. Ήμουν μικρός, αλλά αισθανόμουν μεγάλος και υπερήφανος για σένα. Πέντε ατέλειωτα χρόνια Ιτζεδίν. Μα η άξια και αφοσιωμένη σύντροφος της ζωής σου Ειρήνη Παυλάκη σε στηρίζει. Σπίτι, Καλοσυκιάς, Φυλακή.

Επιτέλους γυρίζεις σπίτι σου. Γεννέται ο γιος σου, ο Γιώργος. Ήσουν περίπου ελεύθερος, αφού έπρεπε να μην απομακρύνονται από τους Αρμένους και να δίνεις το «σπαρνόν».

Ακούραστος δουλευτής της Γης. Ο ίδιος Γιάννης Παυλάκης με το καφέ ύλογο, το σιδερένιο ωλέτρι, τον Καλοσυκιά με το σπιτάκι και το μαγκανοπήγαδο. Κάποια φορά με τον Αντώνη Νικητάκη εξευγαρίζετε το περβόλι μας. Ήρθε το βραδάκι. Ψυλόβρεχε κιόλας...

-Να φύγουμε, κουμπάρο, μα καλά δουλέψαμε.  
-Η Γη κουμπάρο δεν είναι άνθρωπος να τον κοροϊδεύεις. Την κοροϊδεύεις κρυφά και σε κοροϊδεύει φανερά.  
Όμως η «ελευθερία» δεν κράτησε πολύ: Παραμονές εκλογών του '56. Προβοκάτορες γράφουν συνθήματα, όπως «ΕΙΡΗΝΗ». Ο Γιάννης Παυλάκης με άλλους δυο η τρεις από το χωριό μας στέλνονται εξορία στον Αη Στράτη. Η εξορία δεν είναι ποινή, έλεγαν, δε χρειάζεται να



«Κάποτε δούλευε η τροχαία/ δούλευε και κουραζόταν αγκομαχούσε και πάλευε/τρανταζόταν και προσπαθούσε μ' ένα αχ! σπαμάτση»

Ελισ Παυλάκη

έχεις κάνει κάτι. «Ανάνηψη» έλεγαν τότε την εξορία. Άλλοι αργότερα την ονόμασαν «Γύψος». Ανάνηψη ή Γύψος, η εξορία ήταν μπόλικα και πριν τον πόλεμο και δεκαετίες μετά.

Μια κάρτα από τον Αη Στράτη, χειροποίητη, με μια γαροφαλιά φιλοτετηγημένη από άλλον κρατούμενο. «Στον αγαπητό μου Φιλιόστο Γιώργο. Εύχομα Υγεία και Καλή πρόοδο.»

Τέλειωσε και η εξορία. Γεννέται η Ελισ. Ο Γιάννης Παυλάκης προσπαθεί ξανά να σταθεί στα πόδια του. Η υγεία του είναι κλονισμένη. Αυτοαπομόνωση στο ιστορικό σπιτάκι του Καλοσυκιά, όπου δε θέλει να βλέπει παρά μόνο τη γυναίκα του και τον Αντώνη Νικητάκη... Δρομοκαίτειο...Μεταλλεργάτης στην Αθήνα. Γιάννη και Ειρήνη Παυλάκη, ριζώνετε και εδώ. Ακούραστοι δουλευτές φτιάχνετε σπίτι και σπιτικό. Ανατρέφετε τα παιδιά σας. Άξια παιδιά σας. Γιώργος, Γιωργιά, Κώστας, Έλισ.

Τόφερε η κουβέντα να μου πεις μια φορά: «Ο άνθρωπος, Γιώργο, είναι το μεγαλύτερο θείο. Όλα τα αντέχει. Σε μένα αν έλεγε κάποιος τι θα πάθαινα, δε θα το πίστευα. Μα εβόστηξα και βασιτώ.»

Όλα τα βάστηξε ο Γιάννης Παυλάκης εκτός από το θάνατο της γυναίκας του: Κάποια στιγμή από τροχαίο χάνει τη Σύντροφό του. Τα προβλήματα του Αη Στράτη ξανάρχονται. Ο Θάνατος και του ίδιου είναι ζήτημα χρόνου. Γιάννης Παυλάκης: ο Αγωνιστής, ο Ήρωας, ο Πατριώτης, ο Έλληνας, ο Γεωργός, ο Μεταλλεργάτης, ο Φιλόσοφος, ο Χωριανός, ο Φύλος, ο Σύζυγος, ο Πατέρας, ο Κουμπάρος, ο Ντάντος μου.

Ο Γιάννης Παυλάκης όλων μας.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΥΛΑΚΗΣ 1921-2000 ΑΘΑΝΑΤΟΣ

Οι Αρμένιοι οφές

Παλιού καιρού ανάμνηση  
σ' έχω στο μου μ' ακόμη  
μα θα χαθείς σα θα χαθώ  
όνειρο που τελειώνει.

Στ' Αρμένους γεννηθήκαμε  
σ' εποχές φειγάτες  
κι ούλα εμεγαλώσαμε  
με τσ' αγγουροντομάτες.

Χρόνους πολλούς εβγάναμε  
τόνους το καλοκαίρι  
μα δα τση αγοράζομαι  
κι ο γύφτος μα τση φέρνει.

Γιατί εκακομάθαμε  
προτεγουσιάνοι όλοι  
και δε καταδεχόμαστε  
να κάμομε περβόλι.

Εκιά στο Πλατανοδροσιό  
πίνουμε καφεδάκι  
στο καφενείο του χωριού  
που 'ει τ' Ορφανάκη.

Άλλαξαν πρέπει εποχές  
τσ' ανθρώπους και τη φύση  
και εις τα βιοχημικά  
έχομε καταλήξει.

Απίδια δύσκολα θα βρεις  
χοχλιούς να μη γυρέψεις  
γιατί τα φυτοφάρμακα  
τα 'χουνε καταστρέψει.

Ούτε αμπελοφάσολα  
ουτ' αμπελιού σταφυλί  
μα ούτε ρακοκάζανο  
ούτε και πατητήρι.

Που 'ναι τα καζανέματα  
που καν' ο Θεοχάρης  
και τα τρυγοπατήματα  
που 'χανε άλλη χάρη.

Θεριζοαλωνέματα  
σπορές και ζευγολάτες  
εδά εξεχαστήκανε  
καντάρια και οκάδες.

Ούλα 'ναι τώρα παρελθόν  
κ' είδος συντηρητέο  
μ' αυτά εμεγαλώσαμε  
αλήθεια σας το λεω.

Τερεζογιάννης  
του Χρήστο ο γιος  
ο ΜΕΓΑΛΟΣ





## Η ροδαρά μας

Ρωτούνε με οι κοπελιές: μια ροδαρά 'ντα θέλει;  
-Τροζάδα θέλει και σεβντά, και τσικουδιά και μέλι.



### Τα δύο ρόδα

Στον κήπο της τριανταφυλλιά ροδοστεφανωμένη  
κάθε πρωί τη χαιρετά μες στη δροσιά λουσμένη.  
Επήγε χθες ανγή-ανγή τα ρόδα να μετρήσει  
και έσκυψε την κεφαλή να τα κρυφομυρίσει  
και άθελα εσμίζανε δύο ροδ' αδερφωμένα,  
το ρόδο και τα χεϊλη της -και τότε πια ενωμένα,  
τόσο πολύ εταίριαζαν το μύρο κι η πνοή της  
που ξέχασ' η τριανταφυλλιά ποιο ήταν το παιδί της.

(Ι. Πολέμης, περιοδικό «Εβδομάς», 28-10-1884)

### Παροιμίες

Τη μια μέρα Πάσχα, και την άλλη χάσκα.

Τα δόντια τα 'δωσε ο Θεός για να κρατούν τη γλώσσα.  
Τον λόγο όσο είναι μέσ' τα δόντια σου τον ορίζεις  
άμα τον ξεστομίζεις τον χάνεις  
χειμώνα πολυξόδιαστε, φεγά και λιγοδούλη.

(Κα Μ. Γρ. Κ.

[=Κυρία Μ. Γρηγορ. Καμπούρογλου]  
Περιοδ. «Εβδομάς», 2-9-1884

### Μαντινάδες (αρμενιανές)

Δεν πάω μπλιο στη χοντρολιά να κάτσω στο μπεντένι,  
γιατί μου λεν πως αγαπώ του Μπλάζιο την Ελένη.

Μηδ' απ' τη Γρε Φυθεία περνώ, να μπω εις του Σκα-  
ντάλη,  
γιατί λείει πως του 'φαγα το χόντρ' απ' το τσικάλι.

Πρώτο εις τα εργόχειρα ειν' ο καπουλοδέτης  
και πρώτο στα προσκέφαλα τση Καστρινης ο μπέτης.

Κι απ' ούλα τα πετούμενα ο πρώτος είν' ο φύλλος,  
που το βυζί τση κοπελιάς τζμποφίλει, ο σκύλος.

### Αινίγματα

Είναι κόκκινος παπάς,  
όμως σ' εκκλησιά δεν μπαίνει,  
Μες στους κάμπους λειτουργεί  
και στους κήπους ανασταίνει.

(πολοσπιαμ)

Δύο λου, μισό δαδί  
κι ας το κόψει όποιος το βρει.

(ισογοισαμ)

### Καθαρογλωσσίδι

Ντραντρ' αθεί, ντράντρα μυρίζει,  
ντράντρ' ανθεί και λουλουδιζει,  
κάνει ντράνταλα μεγάλα,  
ξανανθεί και κάνει κι άλλα.

### Αθιβολές

#### Η φλάσκα και τα πασγάλια του παπά

Η σημερινή αθηβολή είναι μεταγραφή σχετικού  
κειμένου του καθηγητή Αλέξη Πολίτη »Μια μέρω»,  
Αθήνα 1988, σελ. 254):

Στα παλιά χρόνια, δεν ήταν διόλου εύκολος ο ακρι-  
βής προσδιορισμός των εορτών, ιδίως του Πάσχα.  
Υπήρχαν «καλενδάρια» και «πασγάλια».μ' αυτά τα  
'χανε λίγοι κι έτσι ο λανθασμένος υπολογισμός δεν  
ήταν καθόλου σπάνιος, το «έχασε τα πασγάλια του»,

κατάντησε παροιμιακό.

Ένας παπάς λοιπόν ήταν αγράμματος και δεν ήξε-  
ρε να λογαριάσει πότε έπρεπε να κάμει Λαμπρή. Τι να  
κάμει ο κακομοιρής! Πιάνει και μετρά σαρανταοχτώ  
κουκιά και τα ρίχνει μέσα σε μια φλάσκα. Και ως εμπή-  
κε η Μεγάλη Σαρακοστή, έτρωε κάθε πρωί από ένα  
κουκί, κι ήσυχος πως άμα τελειώσουν τα κουκιά, ήθε-  
λε κάμει κι εκείνος Λαμπρή την ίδια μέρα που θα 'κανε  
κι ο αποδέλοιπος κόσμος.

Η παπαδιά όμως είδε πως ο παπάς κάθε πρωί έβγα-  
νε κι έτρωε από τη φλάσκα κουκιά, και λείει με το του  
της:

-Ο καυμένος ο παπάς, αγαπά τα πρέπει τα κουκιά.  
Και για να τον ευχαριστήσει πιάνει και ρίχνει άλλη μια  
φουχτέ κουκιά μέσα εις τη φλάσκα.

Ο παπάς έτρωε κάθε μέρα από ένα κουκί, μα τα  
κουκιά δεν είχαν τελειωμό. Τα διπλανά χωριά κάμανε  
Λαμπρή, μα που ν' αποκάμουν τα κουκιά τση φλά-  
σκας του παπά.

Μπεστίσαν οι χωριανοί να περμένουν, βλέπανε πως  
στα διπλανά χωριά τρώγανε κόκκιν' αυγά, και λένε  
τότες στον παπά:

- Παπά, αναστήσανε στ' άλλα χωριά, κι εμείς  
πότες θα κάμομε Λαμπρή;

Λείει τους κι ο παπάς:

**Καθώς μολογά η φλάσκα,  
μηδ' εφέτος Λαμπρή  
μηδέ του χρόνου Πάσκα.**

Της Ροδαράς τούτης τα ρόδα  
τα κορφολογά 'πο τα περβόλια  
ο ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

☞ συνέχεια από τη σελίδα 1

πριν, τυπώνοντας στα μηχανήματα του, όχι τσ' εκατο-  
σταριές χιλιάδες δύσκολες λέξεις τον «Απομνημονευ-  
μάτων», παρά μια σκνίπα μπροστά τους, όπως ήταν η  
προαναγγελία τους, που την εμπιστεύτηκε ο Αντωνιά-  
δης στον κάλφα του να τήνε τυπώσει στην ξανακου-  
στή εφημερίδα του την «Αθηνά» της 22ας Ιουνίου  
1857. Κι αυτός ο ατζαμής τσ' άλλαξε τον αδόξαστο,  
γιατί επέτρεψε το βαφτιστικό του Κριτοβουλίδη, αντί  
για Κυριακό, Γεώργιο. Εξεκατίνισέ του και το επίθε-  
το, που του το τύπωσε Κροτοβουλίδης!



Κι ετούτη την έπαθε κι ο πολύπαθος  
Αντωνιάδης σαν τον Τζαρδο-  
γιάννη, που μια ζωή θαλασσο-  
δαρμένος και γλυτωμένος από  
άγριες φουρτούνες και θαλασσο-  
ταραχές, την έπαθε στη μπουνά-  
τσα, κι εγίνηκε ρεντίκολο τω

σφακιανώ, σ' ένα ταξίδι του από τον Μπρόσγυαλο στη  
Μεσοαρά. Γιατί θωρώντας την απανεμιά και τη θά-  
λασσα ήσυχη «να κοιμάται εις της γης την αγκαλιά»,  
είπε να κλέψει καμπόση ώρα ξέγνοιαστού ύπνου κι  
εμπιστεύτηκε το πηδάλιο του карабиού στο μούτσο  
του. Μα ως τον έπαιρνε ο ύπνος ένωσε τον παραγιό

να τονε σκουντά και να του φονάζει αλλοπαρμένος:

**- Σήκω καπετάνιο, κι απόκαμ' ο γυαλιός!**

Είδε τότες ο караβιόρης, ως άνοιξε τα μάτια του,  
το καϊκι ριγμένο στην ξέρα και καθισμένο στην αμ-  
μούτσα. Ποιός του Τζαρδογιάννη τον καράβι, το θεριό  
του πελάγου, να ξεριβεντίζεται στη μπουνάτσα και στα  
σφακιανά νερά.

Γραφτό 'τονε κι ετούτο των σφακιανών, που ένας  
κατοπίνος τους έλεγε, υστερότερα, σαν τα 'δε σκούρα  
σε φουρτούνα, πως:

**- Δε με νοιάζει, μωρέ, πως θα πηγώ, παρά μ' ε-  
ντα μούτρα θα πάω στα Σφακιά!**

Να ξαναγυρίσωμε όμως στα βάσανά μας των αρμε-  
νιανών από τσι «δαμιόνους» του τυπογραφείου.

Ένας άλλος μεγάλος συγκαρινός του Κριτοβουλί-  
δη, ο Ιωάννης Φιλήμων τον είχε παρακαλέσει να του  
γράψει για την Ιστορία του τσ' Ελληνικής Επανάστα-  
σης, το κεφάλαιο με τα περιστατικά της Τουρκοκρα-  
τίας στην Κρήτη. Κι έπαιε πάλι έβαλε ο «τρικέρης» την  
οράν του, κι άλλαξε το βαφτιστικό του χωριανού μας  
ιστορητή. Γιατί ο τυπογράφος του Φιλήμονα επέτρεψε,  
πως συγγραφέας των Κρητικών ήτονε «ο καλός κατα-  
θός Κωνσταντίνος Κριτοβουλίδης». Κι έτσι του προ-  
στέθηκε του προγόνου μας και τέταρτο βαφτιστικό.

Μετράτε τα:

Κυριακός, τότες που τον εβουτήξανε στην κολυμπή-  
θρα, όπου «εβαπτίσθη κι εμυρώθη ο δούλος του  
Θεού...».

- Καλλίνικος, εις τη Χρυσοπηγή ως φαίνεται, όπου,  
κοπελάκι τον εκλείσαν οι γονοί του για να του μάθει  
ο καλόγερος την άλφα-βήτα, φορώντας του και τ' αντε-  
ρί, κι απ' αυτό του βγάλανε πως ακαλογέρεψε.

- Γιώργη, ως είδαμε πως τον έβγαλε ο κάλφας του  
Αντωνιάδη, και

- Κωστή, ο τυπογράφος του Φιλήμονα, κάνοντάς  
τονε Μαραγκουδοκοστή.

Κι εμείς οι σημερνοί, που μηδέ τυπογράφοι, μηδέ  
παπάδες είμαστε, παρά μόνο ντεμπελχανάδες, επιάσα-  
με και μετονομάσαμε το δις τρισεγγονάκι του Κριτο-  
βουλίδη, τούτον εδώ που κάθεται δίπλα μας, κι από  
Κωνσταντίνο που τον εβάρφτισ' ο παπα Λευτέρης, τότε  
μεταβαπτίσσαμε Ντίνο. Για να μην κουραστεί το γλωσ-  
σιδάκι μας τση πολυτέλειας και τ' αχειλάκι μας το κα-  
λομαθημένο και συνηθισμένο να κάθεται ουλημενή-  
σιω τση μέρας στου Μακντωνανάκη να πίνει σεβενά-  
πια (ως αμερκανοβαφτίσανε οι πεζεβέγκηδες την γκα-  
ζόζα του Μαρουλή, και του Γιώργη του Βιριρή, και  
μας τήνε πουλούν για το νερό του μάλαντρου) και να  
τρώει πιπίτσες - πίτσες - παπίτσες, πως στο διάτανο  
τσι λένε, χαλιμπούρκια και χαλιμπουρδέδες. Που το  
'χουνε ντεμπελισμένο κι αποστρατεμένο από το να  
μιλεί αθροπνικά και ν' αποκαλεί το κοπέλι ετούτο Κων-  
σταντή και τη γυναίκα του Κωνσταντινιά. Θυμούμαι

☞ συνέχεια στη σελίδα 5



## ΕΝΑΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΞΕΡΙΖΩΜΕΝΟΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Είδα τον παλιό, τον παμπάλαιο δάσκαλό μου προχθές. Που; Μα εδώ στους πολύβουους δρόμους της Αθήνας. Ναι, πήγαινε αργά, αργά, στο παγερό σουφρουπο. Έστρεψε το κεφάλι δεξιά, ζερβά, παρατηρούσε τα φώτα. Φορούσε το καλό του παλιό κι από μέσα το καλό του κοστούμι. Είχε τα χέρια κρεμασμένα ελεύθερα κι όχι στις τσέπες σας... όπως μας δίδασκε το καιρό εκείνο. Μόνο που τα δικά του «δεν εκινούντο ζωηρώς κατά το βάδισμα τονίζοντα την αυτοπεποίθησιν», ήταν νεκρά και ξεχασμένα έξω από το καλό παλιό. Πλησίασα κοντά και τον ακολούθησα βήμα-βήμα χωρίς να με βλέπει. Μετρούσε τους ορόφους ένα - δύο - πέντε - οκτώ. Ζαλιζόταν απ' τ' αυτοκίνητα. Και ψιθύριζε:

- Ψ. Ψ. Μνήστητι μου Κύριε, ο πλούτος του κόσμου! Ψ, Ψ. Που πάει βρε Χριστέ μου τόσο πλήθος; Πς, Πς!

Κάπου κάπου σταματούσε, τρύπωνε τους αντίχειρες στις μασχάλες του γιλέκου, γύριζε πάνω τα μάτια, σαν νάκανε προσευχή και μονολογούσε.

-Τι ζητάς ελόγου σου κυρ Δάσκαλε στο πέλαιο αυτό; Πα, Πα, Πα!

Και ξεκινούσε πάλι γεμάτος απορίες, έκπληξη και θλίψη.

Τον άγγιξα στο χέρι και σταμάτησε. Με κοίταξε, δυσκολεύτηκε μια στιγμή να με γνωρίσει, αλλά ευθής σπίθισαν τα μάτια του από χαρά.

-Σαν την άσση, μου λέει. Άπλωσε και τα δυο του χέρια. Νόμισε πως βιάζομαι. Μια στιγμή και για ... Απόψε θέλω να μου κάμεις λίγη συντροφιά.

-Πάμε να βρούμε μια ήσυχη γωνιά.

-Ήσυχη γωνιά; Μα υπάρχει σε τούτη την κόλαση ήσυχη γωνιά;

-Μια φυλακή, ήθελα να πω.

-Μια φυλακή... επανέλαβε μηχανικά, ε, καλά.

Μπήκαμε σ' ένα κεντρικό ζαχαροπλαστείο. Οι τοί-

χοι ντυμένοι με ξύλο, τον εντυπωσίασαν. Και οι τεράστιες κατάφορτες βιτρίνες.

-Καλύτερα είναι εδώ. Ήπια μια γουλιά καφέ. Ηρέμησε.

-Επισκέπτης; ρώτησα.

-Όχι, δυστυχώς, όχι. Ψάχνω για σπίτι. Θα γίνω μόνιμος κάτοικος! Τα παιδιά, μου εξήγησε. Πρέπει να μάθουν γράμματα. Και πως θα μάθουν, πως θα πορευτούν χωρίς εμάς. Ποιος συνταξιούχος αντέχει δύο σπίτια. Γιατί να μην υπάρχουν μεγάλες σχολές κι στις επαρχίες. Πως θα τα καταφέρω τώρα εδώ, ξεσπιτωμένος ένας Θεός ξέρεί...

Τον θυμούμαι στο «φυσικό» του περιβάλλον. Επιβλητικός πάνω στην έδρα. Αυστηρός και γλυκός μαζί. Έτοιμος ν' ακούσει. Αυτό ήταν το μεγάλο του προτέρημα. Είχε τ' αυτιά ανοιχτά πάντα. Έτοιμος ν' απαντήσει. Κι ακόμα επιβλητικότερος στο Σχολικό Κήπο.

Υπολόγιζε πως λίγοι από μας όσοι είχαν πολύ μεγάλο κέφι για γράμματα και κάποια οικονομική δυνατότητα, θα ξεπερνούσαν το Δημοτικό. Οι πολλοί θάμειναν στα χωράφια. Γι' αυτό κοντά το μισό χρόνο αγωνιζόταν να δημιουργήσει καλούς αγρότες. Σήκωνε ένα γεωργικό εργαλείο στο χέρι και κήρυττε μέσα στην πρασινάδα του κήπου.

-Προ ολίγου είχαμε Ιερά Ιστορία και σας έλεγα να προσέχετε πολύ. Τώρα έχομε την ιερότερη ιστορία. Καταλαβαίνετε πόσο πρέπει να προσέχετε.

Αρχιζε από το στάρι και το κριθάρι. Το αίμα του λαού, όπως τάλεγε. Περνούσε στο λάδι το άγιο. Λίπανση, καλλιέργεια, κλάδεμα, εμφύλια. Ήταν ενημερωμένος πάντα στην τελευταία λέξη της γεωπονικής, διάβαζε κάθε καινούργιο βιβλίο. Και η μόνη του κακία, βασάνιζε αλύπητα τους γεωπόνους του Υπουργείου που έκαναν μια φορά το χρόνο εκδρομές αναψυχής ως εκεί.

Του τα θύμισα. Φούσκωσε το στήθος του.

-Νάβλεπε το σπίτι μου τώρα τελευταία. Τον κήπο μου. Ολα τα καρποφόρα δέντρα της Ελλάδος μέσα. Ολα τα λουλούδια. Παράδεισος! Θυμάσαι τις κορυφές γύρω. Πήρα τα παιδιά και ημέρωσα όλα τα άγρια δέντρα... Κι ύστερα τα παράτησα όλα κι ήρθα εδώ μέσα, πρόσφυγας! Το έργο μου χάθηκε. Οι μαθητές μου έφυγαν. Οι πιο πολλοί πήγαν στα ξένα. Τα χωριά ρημάζουν. Δεν έγιναν έτσι που τα ονειρευτήκαμε. Είμαι πρόσφυγας...

...Πρόσφυγας! Μα τι άλλο; Ένας άνθρωπος ξεριζωμένος όχι μονάχα από το σπίτι του, μα κι από το κλίμα του. Ένας άνθρωπος έρημος μέσα σ' ένα ζωντανό κι αδιάφορο πέλαος.

Μια στιγμή είδα που σκοτεινίαζε το πρόσωπό του. Έβγαλε απ' την τσέπη του ένα αγροτικό μαχαράκι με μαύρες ξέθωρες λαβές. Το γνόρισα. Ήταν αυτό που μπόλιαζε τα άγρια δέντρα. Πολλές φορές τόχνασε στα χωράφια. Όποιος τύχαινε να τα βρη τόφερνε γελαστός στο Δάσκαλο. Είχε γίνει το ιερό σύμβολο του χωριού.

-Δέκα χιλιάδες δέντρα ημέρωσα μ' αυτό.

Λογαριάζω, δέκα χιλιάδες ψυχές.

-Δέκα χιλιάδες δέντρα.

-Μούλεγε ο παπάς, καθώς έφευγα, να του το δώσω να το βάλει στο τέμπλο της εκκλησίας. Το θεώρησα ιεροσυλία και δεν τόδωσα...

Μα γιατί ιεροσυλία. Σπάνια σύνεργο έκαμε τόσο καλό στον άνθρωπο, πάει να πει έδωσε τόση χαρά στο Θεό, σαν αυτό. Έπρεπε να κρεμαστή στο τέμπλο της εκκλησίας...

...Σηκωθήκαμε. Με χαίρετσε θερμά. Κουμπώθηκε και μπήκε μέσα στο πλήθος με πολλούς δισταγμούς σαν νάμπαινε σ' ένα ποτάμι παγωμένο.

ΝΙΚΟΣ ΑΓΓΕΛΗΣ

(Εφημ. "Ελευθερία" 8-1-1967)

☞ συνέχεια από τη σελίδα 4

τούτη τη λέξη την περιχάρη, που την έβαλε μάλιστα ο ριμαδόρος να περικοσμίει και το προγονικό τραγούδι:

«Είντα στολή ν' ο Κωσταντής όντεν καθλαϊκέγει! σαν ήλιος φέγγ' η σέλα ντου, σαν άστρ' η φορεσιά ντου κι όσα κοράσια κι αν τον δουν, όυλα φιλι του διδου».

Κι έτσα που λαλούμε και τον Άγιο Κωνσταντίνο μας στα Καμαράκια, Ντίνο κι εκείνον γη Τάκη θα τον αποκαλούμε - παπά Μανώλη, ζνασσυγχόρεσέ μου, ήμαρτον, και να με δεχτείς, ταρά στον όρθρο να μου διαβάσεις το ευχέλαο.



α και τσ' Αρμένους Μένιους, θα τσι γροϊκάς, τα καμίνια Μίνια, και τα Καμαράκια Μάκια.

- Φιλάκια το λοιπόν, θα λέω από 'δα κι ομπρός, να μοντερνιστώ μωρέ κι εγώ εδώ στα γεραθειά μου.

Και ξεχάστε τα κείνα τα ώρα καλή, καλώς και καλώς ορίσατε κι είντα κάνει η αφεντιά σας, η γρα σας, τα παιδιόγγονά σας κι η αποδέλομη δικολογιά σας.

Οι πρωτόι μας, μωρέ, αντί να τα μακραινούνε τα ονόματά τους τα μακραίνου: ο Μαραγκουδοκωστής ελέγαν, επρόβαλε από τα Μαραγκουδιανιά, ο Χαϊρετοβασίλης από την Απάνω Γειτονιά, κι εγώ περιμένα τον ποπού μου τον Τσακιροχαλαλάμπη να φανεί από την Περβόλα κρατώντας μου τζιτζίφα και βαρδάτσες. Και δεν εδιανοούσαντε βέβαια κιανείς ν' αποκαλέσει το

Χαϊρετοβασίλη Μπίλη γη Λάκη, και τον Τσακιροχαλαλάμπη Μπάμπη, όπως με μεταβαφτίσανε χωρίς να με ρωτήσουνε κι εμένα, γιατί θα του 'ρχοντανε στην κούτρα κιανένα κατακακάλιδι να δει τον ουρανό σφεντύλι και να καταπειε χλιώ χρονό μύξες. Ενός... μιλένιουμ δηλαδής, ως θα λέμε από 'δα κι ομπρός που θα γενούμε λόρδοι Ευρωπαίοι, αλάβωτά μας, σκόρδα πρέπει να μαςσε κρεμάσουνε να μη μάσε μαθιάσουνε.

Το ίδιο και με τσι γυναικές, που τσ' αποκαλούσαν Νικηταντόναινα τη μια, Στεφανολένη την άλλη, Χαριταργυρή μιαν άλλη, λέξεις περιχάριτες π' αγάλλεται τ' αυτί σου να τσι γροϊκά και το στόμα σου να τσι λέει και να τσι μνημονεύει.

Κι εδά... Άστε τα δα... Απόυ γροϊκάς και δασκάλους και δασκαλάκια να σου λένε, για να φέρω παράδειγμα, κείνες τσι δύο λέξεις που σ' εφωραίνου την καρδιά θυμίζοντάς σου και τα χρόνια σου τα σχολικά: Παραδείγματος χάριν, Δε λέει πλια κιανείς. Παρά πι-χι. Είντα πήχη αλατζά, μωρέ, δίμτο γη κάμτοπο θαν αγοράσεις για να ράφεις, πράμα βράκα γη ζιπόνι του μωρού;

Κι εκείνο το «επιχάριτον», ως το 'λεγε ο δάσκαλός μου στο Ελληνικό σχολείο, το λόγον χάριν, σε λου-χου το κουτσοραδιάσανε κι ευτό. Κι εσύ ο ψεσινός γροϊκάς το σημερινό να σου λέει ευτόνα το λου-χου, και συλλογάσαι, πως θαν έχει πρέπει ο άνθρωπος τη γυναίκα του λουχούνα και του αποκρίνεσαι βέβαια:

- Με το καλό να σου σαραντίσει, κουμπάρο το στεφάνι σου, και να σου ζήσει κι οδιάδοχος τση τέμπλας

σου και τ' αλειτριού σας.

Ετέλειωσα όμως, δόξα το Θεό, θα λέτε, λυτρωθήκαμε τον δεινό.

Κι ορπιζω να βρεθεί κιανείς να θέλει το καλό μου να φέριε μια σταλιά ρακή να γράνω το λαιμό μου. Χαϊρετώ σας, και στην άλλη βόλτα να σμιζόμε με το καλό.

Ο ΓΕΡΩ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

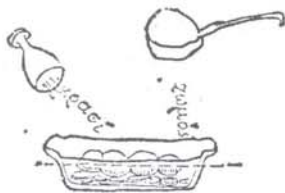
### Διορθώσεις

Λάθη και στο περασμένο τεύχος (16), παρ' όθο που ο Γραμματικός μας προσπάθησε να εορκίσει τον "δαίμονα τον τυπογράφο". Λύση δεν βρέθηκε ακόμη παρά γι "να κόψομε τη φτόνη μας", την εφημερίδα μας δηλαδή γι να τα διορθώνομε. Για την ώρα κάνομε το δεύτερο.

Στη σελή 17 Ιοιπόν, "Συνδρομές του Έτους 2000 ...." Το σωστό είναι: Βασίλης Λαμπαθάκης 10.000, Γιάννης Πατνιωτάκης του Νικοήθου 5.000, και Χαράλαμπος Μπουρνάζος 10.000 (είδες εκδίκηση ο "δαίμονας").

Στη σελ. 3 Μνήμη Μιχάλη Ορφανάκη στη φωτογραφία εικονίζεται Ο Μανώλης Μπικάκης και η σύζυγός του Ιωάννα Κουκουράκη, μνημονεύονται στη συνέχεια.





## Η Αρμενιανή κουζίνα

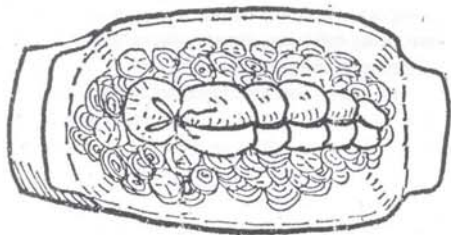
Συνταγές με ζωγραφιές για μερακλήδες

του Στέλιου Αναστασιάδη

### Μοσχάρι ψητό στο τσουκάλι

Πρέπει οπωσδήποτε να διαλέξετε ένα κομμάτι κρέας που να ζυγίζει περισσότερο από 1 ½ κιλά ώστε η σάλτσα μέσα στην οποία θα ψηθεί το κρέας να έχει τον απαιτούμενο καιρό να το αρωματίσει.

Ζητείστε από τον κρεοπώλη σας να σας κόψει ένα κομμάτι από το νουά 1 ½ με 2 κιλά.



Για το ψήσιμο του κρέατος θα χρειαστείτε: 2 κουταλιές της σούπας φρέσκο βούτυρο και μια λάδι (προτιμήσετε το αραβοσιτέλαιο), 2-3 μέτρια καρότα κομμένα σε φέτες, 2-3 μέτρια κρεμμύδια επίσης κομμένα σε φέτες, 3-4 κλωνάρια μαϊντανό, 1 κλωνί θυμάρι, 1 φύλλο δάφνης, μια ιδέα μοσχοκάρυδο, καμιά δεκαριά σπόρους πιπέρι, ένα μεγαλούτσικο ποτηράκι άσπρο ξερό και αρωματικό κρασί, ένα φλιτζάκι του καφέ κονιάκ (προαιρετικό), 2 τουλάχιστον φλιτζάνια του τσαγιού ζωμό (αυτό τελικά θα εξαρτηθεί από το σκεύος, αν είναι το κατάλληλο δηλαδή οβάλ θα χρειασθείτε λιγότερο, αν όμως είναι στρογγυλό τότε μια και η χωρητικότητα του είναι μεγαλύτερη θα χρειαστείτε περισσότερο). Το τελευταίο υλικό ίσως σας φανεί λιγάκι εξωτικό έχει όμως την θέση του σ' αυτή την συνταγή και αν το παραλείψετε

τε κάτι θα χάσει αυτή η συνταγή: βάλτε του λοιπόν 1 μοσχάρισιο ποδαράκι κομμένο στα δύο. Θα δώσει μια ευχάριστη πηχτή υφή στη σάλτσα.

**ΕΚΤΕΛΕΣΗ:** Σ' ένα μεγάλο τηγάνι ζεσταίνετε το μίγμα λαδιού και βούτυρου. Όταν ζεσταθεί μέτρια βάζετε μέσα στο κρέας που θα έχετε δέσει γύρω-γύρω και σταυρωτά όπως σας δείχνει το σχέδιο αρ. 1. Το ροδίζετε από όλες τις πλευρές, για καμιά δεκαριά λεπτά. Το βγάζετε και μέσα στο τηγάνι ρίχνετε τα λαχανικά (κρεμμύδια, καρότα και μαϊντανό που πρέπει να μπει με τα κοτσάνια του αν είναι φυσικά κατάφρεσκος).

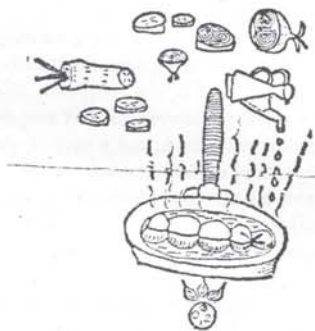
Χαμηλώστε τώρα την φωτιά σας γιατί τα λαχανικά δεν πρέπει να πάρουν ακριβώς χρώμα, αλλά να «ιδρώσουν» και οι χυμοί τους θα ξεχύνονται στο βάθος του τηγανιού να καραμελιάζουν, ας πούμε, πολύ ελαφρά ώστε να γίνει πιο έντονο το άρωμά τους χωρίς να πάρουν αυτή την έντονη και μονότονη μυρωδιά της τσιγαρίλας που ισοπεδώνει όλες τις γεύσεις. Αυτό το ιδρώμα διαρκεί 10 με 15 περίπου λεπτά.

Διαλέγετε μετά ένα σκεύος που κάνει για φούρνο. Μπορεί να είναι απλό πήλινο, τσουκάλι, πυρέξ ή μεταλλικό. Εκείνο που έχει σημασία είναι ότι το σχήμα του πρέπει να είναι οβάλ. Αυτό το σχήμα δεν βρίσκεται σε όλες τις κουζίνες. Χρησιμοποιήσετε λοιπόν οποιοδήποτε στρογγυλό σκεύος σας βρίσκεται και προσθέστε μερικά κόκκαλα περίσσια για να βάλετε λιγότερα υγρά του όσο και αρωματισμένα και να είναι κινδυνεύουν να κάψουν μάλλον νερόβραστο αυτό το φινό ψητό της κατασρόλας.

Στο βάθος του τσουκαλιού βάζετε πρώτα τα σωταρισμένα χορταρικά. Από πάνω τους και περίπου στη μέση τοποθετείτε το κρέας και δίπλα το μοσχάρισιο ποδαράκι ή στην ανάγκη και τα κόκκαλα.

Στο τηγάνι που έχετε σωτάρει τα χορταρικά ρίχνετε

το κρασί το κονιάκ και το ζωμό. Ανακάτεψτε καλά το βάθος του με μια ξύλινη κουτάλα και όταν πάρουν μια βράση τα ρίχνετε μέσα στο τσουκάλι που έχετε βάλει κρέας και χορταρικά. Προσθέστε τα μπαχαρικά και τα μυρωδικά και βάλτε τα στο φούρνο. Το ψήσιμο μπορεί να γίνει αρχικά σε δυνατή φωτιά για να πάρει το φαγητό μια πρώτη βράση, αλλά η συνέχεια του πρέπει να γίνει με το τσουκάλι σκεπασμένο και σε αρκετά χαμηλή φωτιά, γιατί το δυνατό βράσιμο σκληραίνει το κρέας αντί να το μαλακώσει.



Μετά από μια ώρα σιγοψησίματος θα γυρίσετε το κρέας από την άλλη πλευρά και θα συνεχίσετε να το ψήνετε για μιάμιση τουλάχιστον ώρα.

**ΤΟ ΣΕΡΒΙΡΙΣΜΑ:** Αφαιρέστε τους σπάγγους, περάστε από μια οποιαδήποτε σήτα την σάλτσα. Μην μπείτε στον πειρασμό να σερβίρετε τα λαχανικά γιατί ό,τι ουσίες και να είχαν έχουν ξεχυθεί μέσα στην σάλτσα. Κόψτε το κρέας σε φέτες και σερβίρετε την σάλτσα χωριά μέσα σε σαλτιέρα.

## Αθιβολές

Καλή μ' Ελευθερόπολι πάλι θα σου ζητήσω  
μαντατοφόρος να γενής για θέλω ν' απαντήσω  
Είς ότι επεθύμησε φιλόλογος να μάθη.

Ποιες ήταν οι αφορμές ποια ήταν τα πάθη  
που η προγαγιά τ'η ταίριαζε λυπητερό τραγούδι  
το Νιο από σκοτώσανε κι από το μάθαν ούλοι.  
Γιατί το τραγουδούσανε είκοσι χρόνους κάτω  
οι κοπελιές εις τα χωριά στα κάτω και στ' απάνω.  
Την προύκα τραγουδούσανε την Χρυσοκεντημένη  
οπού την επαινούσανε την χιλοπλουμισμένη  
κλαίγαν καρπούς κλαίγαν σοδειές κλαίγαν και την  
/προύκα  
μα του Κυριάκου η ομορφιά; περίσσια αφήνει πίκρα.

Πίκρα στην οικογένεια την κακαποδομένη  
πίκρα σε φίλους και δικούς και στην λογοστεμένη.

Ας γυρίσω όμως και μεις σαν εκατό δέκα χρόνους την εποχή που αναφέρεται το τραγούδι για ο φονικό που γίνθηκε στα 1893 στο χωριό Πρόβαρμα. Είς τους φόνους, ληλασίες και εξευτελισμούς που έκαναν οι Τούρκοι στους χριστιανούς έπρεπε ν' απαντήσουν με νέα επανάσταση. Έτσι από το 1891 άρχισαν να ετοιμάζονται προμηθευόμενοι λαθραία όπλα—Γκράδες, Σασεπώ-Μαρτίνι... κ.τ.λ.. Έτσι και ένας Μουσου-

ρος Γεώργης—ή Δουνάκις πήγε και κείνος στη Σούδα και πετυχαίνει ένα τουρκικό Μαρτίνι το αγοράζει και κρυφά κρυφά το φέρνει νύχτα ως το χωριό Μεγάλα Χωράφια. Εκεί είχε συγγενείς από την μάνα του και φιλοξενήθη περνώντας εκεί τη νύχτα. Τον είδε όμως ένας συγγενικός του Γαβριήλης—και πάει στο χωριό Στύλο—και τον καταδίδει στο Τούρκικο Καρακόλι (Σταθμός Χωροφυλακής) ή μάλλον στο απόσπασμα που αποτελείται από καμιά δεκαριά χριστιανούς χωροφύλακες (ας πούμε σαν τους Παπαγιανναίους της εποχής μας) με επικεφαλής τον Χριστιανό επίσης Εμμ. Τσούρδο. Ετρεξε λοιπόν ο Τσούρδος με το απόσπασμα να συναντήσει τον Δουνάκι Γ. το πρωί εις τα Σκαλιά του Στύλου. Ο Δουνάκις που είχε ξεκινήσει και κείνος για το Πρόβαρμα τους αντελήφθη και ετράπη σε φυγή προς την μεριά του Φαραγγιού. Τον είδε όμως και ο καλός Τσούρδος διατάσει πυρ—και σκοτώνουνε τον Δουνάκι του Γεώργη. Οι συγγενείς του σκοτωμένου Μεγαλοχωραφίτες εκδικήθηκαν τον φόνο του Δουνάκη σκοτώνοντας όχι μόνο τον Τσούρδο αλλά και τον υπαίτιο Γαβριήλη (Γεώργη;) ως καταδότη. Τώρα ποιος ο Γαβριήλης; Ήτο άτομο που του άρεσε να πηγαίνει σε γάμους πανηγύρια, βαφτίσεις να δημιουργεί φασαρίες να χαλά την παρέα και την χαρά, να φεύγει ευχαριστημένος μα και δαρμένος. Τούτη την φορά όμως

δεν του βγήκε. Οι Γαβριήλης πάλι με την σειρά τους θέλανε να μάθουν τον φονιά του δικού τους. Έτσι πιέζαν τον πρώτο εξάδελφο του σκοτωμένου Δουνάκη τον Κυριάκο να μαρτυρήσει τον Φονιά. Ο Κυριάκος είτε δεν ήξερε είτε δεν ήθελε να μαρτυρήσει—δεν έδωσε καμιά πληροφορία. Αυτό το έφεραν βαρέως οι Γαβριήλης και ύπουλα τον σκότωσαν την ώρα όπου εκοιμάτο κάτω από μιαν ελιά. Οι φονιάδες έφυγαν και πήγαν στην Ραμνή όπου είχαν συγγενείς για ένα χρονικό διάστημα και οι άλλοι (Ντούνηδες) έκαψαν τα νοικοκυριά των Γαβριήληδων—όπως λέει το Τραγούδι και **παινεμένη Προύκα** ή παιδεμένη. Είχε πολλά και πρωτότυπα κεντήματα που όσες γυναίκες την είχαν δει την παινούσαν άρα είχε και πολύ κόπο—γι' αυτό την λέγαν **παιδεμένη**. Ελπίζω να ικανοποίησα την επιθυμία της φίλης και σεβαστής μας φιλόλογου Τιτίκας Πικί—και συντοπίτισσας μας—και παρόλο που δεν ήμουν εκεί στα γεγονότα είχα τρεις πηγές αγαπητή μου Ελευθερόπολι:

- Μαρία Ηλιού-Δουνάκη Προβαριανή
- Κυριακό Πετράκη—κόρη του Μουρίζο-Ραμνιανή—ήξερα το τραγούδι και μου το είπε
- Παπα-Μανώλη Γεωργουδάκις Ραμνιανός

Ράμος Ραμνιώτης



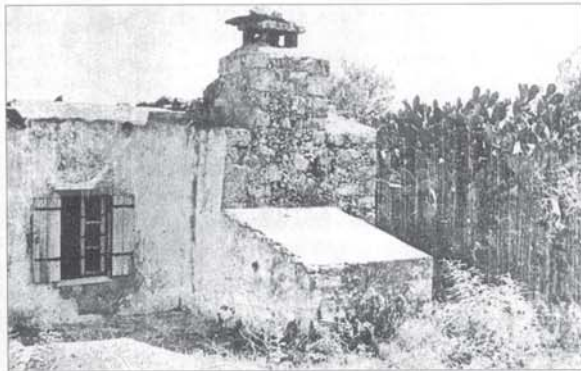
Τα κείμενα του αφιερώματος επιμελήθηκε ο Γιάννης Στυλιανομανωλάκης

ΠΕΡΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

**Η** λαογραφία μελετά τον πολιτισμό των λαών που βρίσκονται σε κάποιο εξελιγμένο στάδιο κοινωνικής οργάνωσης, σε αντίθεση με τους "φυσικούς λαούς". Ο όρος "φυσικός λαός" παραπέμπει στην ύπαρξη λαών των οποίων η δυνατότητα συνέχειας του καθημερινού τους βίου είναι απόρροια των φυσικών πόρων-πηγών και μόνο και η όποια χρησιμοποίηση εργαλείων γίνεται επικουρικός και ουδόλως συνιστά μέσο παραγωγής. Οι "φυσικοί" αυτοί "λαοί", που για λόγους ευαισθησίας, αλλά και γιατί νομίζουμε ότι αυτός καθαυτός ο όρος κρίνεται ως ανεπαρκής δεν αποκαλούμε ως **πρωτογόνους**, αποτελούν αντικείμενο της **εθνολογίας**. Η λαογραφία, ασχολείται με τους λαούς, η κοινωνική οργάνωση των οποίων είναι επηρεασμένη από την ανθρώπινη δραστηριότητα στο φυσικό περιβάλλον και βρίσκεται στο στάδιο μιας επαρκούς τεχνολογικής ανάπτυξης και οικονομικής συγκρότησης. Είναι βέβαιο το γεγονός της αλληλοεπιδράσεως μεταξύ των υλικών αντικειμένων μιας κοινωνικής οντότητας και των εθίμων και γενικότερα με τον κοινωνικό, πνευματικό και επαγγελματικό βίο της ίδιας αυτής κοινωνικής περιοχής (Ο πατέρας της διαλεκτικής θεωρίας, ο αρχαίος φιλόσοφος Ηράκλειτος τη διαδικασία αυτή τη διατύπωσε με επιγραμματική λιτότητα : "Συλλάψεις όλα και ουχ όλα, συμπερόμενον διαφερόμενον, συνάδον διάδον, εκ πάντων εν και εξ ενός πάντα", που σε περιφραστικό λόγο σημαίνει, ότι όλα βρίσκονται σε μια συνφή ενότητα ταύτησης και αντιδιαστολής συγχρόνως, συνομολογούν και διαφωνούν, απ' όλα συνάγεται το ένα και από το ένα το όλον). Για παράδειγμα : το μέγεθος της κρεβατοκάμαρας επηρέαζε το μέγεθος των επίπλων της (κρεβατιού, σεντονικών κλπ) και το μέγεθος του επίπλου με τη σειρά του, τελικά επηρέαζε το σχήμα του και τελικά την αισθητική του ολοκλήρωση, από τον λαϊκό τεχνίτη. Η αλληλεπίδραση υπήρχε όμως και κατά την αντίθετη φορά. Δηλαδή το μέγεθος και ο "ρυθμός" του επίπλου επηρέαζε το μέγεθος του δωματίου και την τελική διαμόρφωσή του. Αυτή η διαλεκτική των υλικών διαμόρφωσε πρακτικές σε κοινωνικό επίπεδο με τη σειρά τους αλληλεξαρτούμενες με την υλική υπόσταση του βίου και αντιστρόφως. Για παράδειγμα, τα τόσα τραγούδια και οι μαντινάδες με στόχο τη κοπελιά, που ο νεαρός επίδο-

ξος εραστής με αυτά καλούσε την προτίμησή της καρδιάς του στο μπαλκόνι, αυτό το τελευταίο, αποτελούσε προϋπόθεση ύπαρξής του στον αρχιτεκτονικό ρυθμό της διώροφης κατοικίας, που και αυτή αποτέλεσε αναγκαιότητα κατά την πρακτική συνυπάρξεώς του ημι-υπογείου κελαριού και σταύλου, πιθανόν ή της εδαφικής διαμορφώσεως του οικοπέδου, που σε πολλές περιπτώσεις παρατηρούνται στις αιτίες της αρχιτεκτονικής του κρητικού, τουλάχιστον, σπιτιού. Να αναφερθεί και η ύπαρξη του λατρευτικού χώρου εντός του σπιτιού (εικονοστάσι κλπ) και η ακόλουθη αναγκαιότητα, που κατά το μέτρο της συνέβαλε στην αρχιτεκτονική διαμόρφωση της κατοικίας. Οι απόψεις περί της υγιεινής της κατοικίας σε σχέση με τον προσανατολισμό της και ότι αυτό συνεπάγεται με την επιλογή της τοποθεσίας και της δυνατότητας της στην υγιεινή της οικοδόμησής ή οι δεισιδαιμονίες, αποτέλεσαν συστατικά στοιχεία διαλεκτικής και τελικής διαμορφώσεως του σχηματισμού των υλικών, εθμικών και εν γένει πνευματικών στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού. Η εικαστική απεικόνισή του "σκαρφαλωμένου" στο μπαλκόνι νέου και της "αποκρεμασμένης" από το περβάζι νέας, που κρυφο-συνομιλούν στο φεγγαρόφωτο, συνήθως ουρανό είναι κι αυτό ένα προϊόν μιας τέτοιας και όπως σκιαγραφήθηκε προηγουμένως, πολιτιστικής διαλεκτικής. Διαλεκτικής, που και εδώ δυνατόν να επιδρά κατά αντίθετο φορά, δηλαδή η καλλιτεχνική απεικόνισή της κοινωνικής συμπεριφοράς με την σειρά της, ασφαλώς επιδρά σε ηθικούς και αισθητικούς προσανατολισμούς και τελετουργικές συλλήψεις καθημερινού βίου, δίνοντας στην καθημερινή και άνευ ερείσματος ιστορικού ενδιαφέροντος, ζωή του καθημερινού λαϊκού ανθρώπου τη "ιδιωτική ιστορικότητα" που της οφείλεται και τη ποιητική της διάσταση, που στους λαϊκούς πολιτισμούς φαίνεται πάντοτε να υφάινεται και με μια ποθητή αρμονία, τέτοια, που να αποτελεί σήμερα, βιο-φιλοσοφικό ζητούμενο του συγχρόνου ανθρώπου, προκειμένου να αντλήσει την χαρά της καθημερινής ζωής, που όλο την περιγράφει νοητικά και όλο του ξεφεύγει πραγματικά, αφήνοντάς τον "απόκληρο" της ευτυχίας και θηρευτή του υποκατάστατού της, που είναι η εφήμερη ηδονή. Τέτοιας ευδαιμονίας, φαίνεται να απόλαβαν "οι παλιοί" μας και άφησαν σε εμάς, τους συγχρόνους, τα διλήμματα του τύπου και σε σχέση με το προηγούμενο παράδειγμα της καλλιτεχνικής παραστάσεως, "**εάν η ζωή παράγει τέχνη ή η τέχνη τη ζωή**" και με τέτοιας σμιλεμένης σοφίας, από τους σταλακτίτες σκέψης αιώνων "πραγματικής-φυσικής" ζωής, βίωσαν τον κόσμο. Γνωρίζοντας από πολύ νωρίς τους λόγους- αξίες της ύπαρξής τους και φαίνεται να είχαν πολλούς, αλλά και τους λόγους της θυσίας τους, που και από αυτούς, φαίνεται νάχαν πολλούς, κάτι που απέδειξαν κάθε φορά που χρειάστηκε. Θυμώμαι το μάρμα μου το Πανηγυράκι το Γιώργη, από το Παϊδοχώρι, να μου δείχνει ένα συγχωριανό του και μου λέει : "Θωρείς τονε; Να τον εθώργιες όντενε κατεβήκανε οι Γερμανοί στο Μάλεμ! Είχε πεζένει το αλόγο ντου και σα να πήγαινε σε

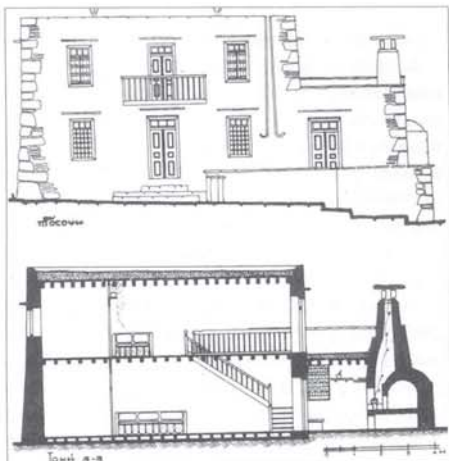
πανηγύρι χασκογέλουνε και φώναζε και πήγαινε...Εεεε μωρέ! Αντέστε να πάμε..." κι ύστερα αναπολώντας,



Φωτο: Α. Βασιλειάδης, Το Κρητικό σπίτι, εκδ. Εστία

ασφαλώς και αναμετρώντας τα δικά του αισθήματα και παρορμήματα εκείνων των ωρών της φωτιάς, συμπλήρωνε : "Ω! Το παντέρμο το πόλεμο σα πανηγύρι είναι". Ή για να θυμηθώ από την Ιστορία του Ελληνικού Σχολείου, κατά το τουρκικό μεσαίωνα, το πισωγύρισμα των διωκομένων από τα χωριά τους Ελλήνων με σκοπό να πάρουν τα λείψανα των αποθαμένων ντωνε προγόνων και το μακελειό, που στις περισσότερες φορές φαίνεται να κατέληγε.

Πριν λίγα χρόνια η επιταγή της "**επιστροφής στις ρίζες μας**" διαμορφώθηκε από κάποιους πνευματικούς ανθρώπους και που γρήγορα αποτέλεσε γενικό αίτημα. Φαντάζεται κανείς, ότι οι λόγοι αυτής της αυτόματης σχεδόν αποδοχής βρισκόταν στο αδιέξοδο, που ο σύγχρονος, νεοελληνικός πολιτισμός οδηγούσε και που αντικατοπτριζόταν στις βαριές καρδιές μας και ότι η "επιστροφή" αυτή αποτέλεσε ελπίδα και μπάλασμο. (Να θυμηθούμε από το χώρο της μουσικής το Γιάννη Μαρκόπουλο, που με τη φωνή του αιμίνηστου Νίκο Ξυλούρη, πραγματικά έδωσαν πολύτιμες εικόνες-προτάσεις ζωής και όπως αποδεικνύεται πια διαχρονικές, πάνω στο βιοματικό νόημα μιας τέτοιας επιστροφής. Όπως επίσης από το χώρο της φιλοσοφίας τον Κώστα Ζουράρη, το Χρήστο Γιανναρά κι άλλους, οι οποίοι πολύ πειστικά, είναι η αλήθεια, προσπάθησαν για την συνέχεια της παράδοσης, της "καθ' ημάς ανατολής" και την εισαγωγή της στην σύγχρονη Ελληνική ζωή). Τα πολιτιστικά σωματεία της Κρήτης δεν έχουν πάψει χρόνια να αγωνίζονται, γι αυτές τις αξίες και τη διάδοσή τους και τούτο είναι σίγουρα οιωνός αισιοδοξίας, αλλά και αλάνθαστη απόδειξη της ισορροπίας και αρμονίας, με τις οποίες ο **Κρητικός Πολιτισμός** θορακίζει τους μνημένους του και σίγουρα αυτό είναι, που δυναμώνει κι αντρείπει τους φορείς αυτής της πολιτιστικής κίνησης των Κρητών, γιατί κατά τη γνώμη μας για κίνηση πρόκειται, όχι κάτι λιγότερο και μάλιστα αυθόρμητη, χωρίς αρχηγούς, με λάβαρο τη παράδοσή μας, ώστε κάποιες από αυτές τις αξίες να μεταλαμπαδευθούν στις ερχόμενες γενιές, τα κοπέλια μας, αναστεναγμός και πνοή μας, ελπίδα και φόβο μας, αλλά



Φωτο: Α. Βασιλειάδης, Το Κρητικό σπίτι, εκδ. Εστία



## ΕΝΘΕΤΟ - Πολιτιστικές Εκδηλώσεις "ΑΡΜΕΝΟΙ 2000"

☞ συνέχεια από τη σελίδα 7

και για ξαναμετρήσουμε κι εμείς οι παλιότεροι τη εσωτερική τους δύναμη, που τόσο ανάγκη την έχουμε, να τις μετουσιώσουμε στις σύγχρονες ψυχικές, ηθικές και κοινωνικές ανάγκες μας και να πορευτούμε τη ζωή, όση μας απομένει, με περηφάνια και αξιοπρέπεια, όση μπορούμε.

**Ο** παραδοσιακός υλικός βίος περιλαμβάνει κάθε είδους υλικού αντικειμένου, το οποίο έχει ή είχε χρηστικό χαρακτήρα και που θα πρέπει να διαχωριστεί από τη λαϊκή τέχνη-“καλλιτεχνία”, που σε ορισμένες, βέβαια περιπτώσεις αποτελεί εγχείρημα δύσκολο και όχι σπάνια πρέπει να θεωρηθεί αδύνατο. Πάντως θα καταβληθεί προσπάθεια να εξεταστεί η διαδικασία κατασκευής τους, χρήσης τους, διαδόσεώς τους και άλλα και μόνο κατά περίπτωση θα εξεταστεί η καλλιτεχνική τους αξία. Πάντως δεν θα διαφύγει της έρευνάς μας η σχέση του υλικού παραδοσιακού βίου, με τις κοινωνικές και πνευματικές εκδηλώσεις του λαϊκού βίου, δεδομένου ότι όλες οι κατηγορίες των λαϊκών εκδηλώσεων αποτελούν εκδηλώσεις μιας ενιαίας και αδιαίρετης ζωής και οι “διασταυρώσεις” μεταξύ των σχηματικών κατηγοριών της λαϊκής παράδοσης αποτελούν κανόνα, όπως και παραπάνω ζηνάταμε. Η συμβατικότητα των βασικών διαρρέσεων της επιστημονικής λαογραφίας είναι δεδομένη και θάλαγε κανείς επιβεβλημένη, αφού η ανθρώπινη νόηση μέσα σε τέτοια περιγράμματα αισθάνεται πιο άνετα, κατά την εκτέλεση των γνωστικών περιπετειών της. Βέβαια, υπάρχουν κατασκευασμένα αντικείμενα, τα οποία καλύπτουν ανάγκες εκδηλώσεων που δεν έχουν χαρακτήρα άμεσα πρακτικό, όπως σε γιορτές, λατρευτικές εκδηλώσεις κλπ.

**Ο**ι λέξεις **ήθη** και **έθιμα** αλληλοσυμπληρώνονται νοηματικά και αυτός είναι ο λόγος που σχεδόν πάν

τα πηγαίνουν μαζί.

Τα **ήθη** και τα **έθιμα** είναι αισθήματα, αντιλήψεις, νοοτροπίες, κλίσεις κλπ, που παίρνουν μιαν ορισμένη, σταθερή και επαναλαμβανόμενη τελεστική λειτουργία. Οι επαναλήψεις αυτές, οι οποίες έχουν συνήθως διαχρονική συνέχεια, σχηματίζουν την **παράδοση**. Στα νεότερα χρόνια η σχέση ηθών και εθίμων έχει διαταραχθεί. Φαίνεται αυτό να έχει σχέση με την ρήξη της κλειστής αγροτικής ζωής, τόσο στην αγροτική ύπαιθρο όσο και στις αστικές περιοχές. Είναι σύνηθες να μιλούμε για εξαφάνιση της παραδοσιακής εθιμικής ζωής, όμως παρόλα αυτά συναντάμε και σήμερα αντιστάσεις, κυρίως στην ύπαιθρο... Κυρίως στην ύπαιθρο;... Να με συμπαθάτε, αλλά μου φαίνεται, πως η σκέψη μου βιάστηκε. Ακούγεται συνετό και στιβαρό να διατείνεσαι με αυτή τη θέση για τα πολιτιστικά πράγματα του τόπου. Όμως η εμπειρία μου, η διαίσθησή μου, αν θέλετε δεν με ακολουθούν καλόβουλα. Όλο και μου φαίνεται πιο αληθινό, πως η παράδοση, η ζωντανή λαϊκή παράδοση, ξέφυγε από τους δικαιούχους παραγωγούς της και ακουμπά χρόνια τώρα στα αφράτα χέρια των υπονιασμένων και κατά κανόνα σπουδαγμένων γόνων τους. Γόνων, που καθισμένοι πίσω από κομψά γραφεία της SATO, ας πούμε, μπροστά από τους φορητούς ηλεκτρονικούς υπολογιστές τους, τα **notebook** (νοουτμπουκ), ας ξαναπούμε, λογιάζουν τις πηγές τους και ζωγραφίζουν τους στιβανοφόρους και βρακοφόρους, τη ψυχής τους στις ταπετσαρίες (Wallpaper-Goullapéter) των οθονών της καρδιά τους και του **Bill Gates** της **Microsoft**. Φοβούμαι, πως στη παραδοσιακή μάνα μου απόμειναν τα **media** με τους Μικρούτσικους, Λιανούτσικους, Κορομηλοούτσικους και τους άλλους “λαϊκούς φιλοσόφους” τους, που όταν τους ρωτούνε αν αγαπούνε το ταίρι τους, αυτοί απαντούν “πως περνούν καλά”... Η νεοελληνική έκδοσή του έρωτα, για να

μη πω καμιά άλλη λέξη και με παρεξηγήσετε. Ως και κάτι κακοαναθρεμένοι κρήτες μουσικοί, ο Θεός να ται κάνει κρήτες και μουσικούς, “μαντιναδολογούν” τις άπιστες και γεμάτες σιελο “αγάπες” τους ή πάλι “ξελιγνόντε” στις δακρύβρεχτες ερωτικές περιπέτειες, υπό το μουσικό πρόσχημα της Κρητικής Λύρας. Σα να μη υπήρχε ο Ρωτόκριτος να τον ορμηγέψει, ήντα πάει να πει: Αγάπη Κρητός και Κρήσας. Κι αυτά και άλλα είναι μόνο η κορφή του παγόβουνου...

**Ο** **φολκlorισμός** είναι ένα άλλο θέμα προβληματισμού, σε σχέση με την αναβίωση παλαιών μορφών ζωής, ηθών και εθίμων, τα οποία πάντοτε εξυπηρετούσαν πραγματικές ανάγκες της κοινωνικής και οικονομικής ζωής των φορέων τους. Ο “**παγνιώδης λαϊκισμός**” ή όπως συχνά επιγράφεται ως “**η απραξίον για τουρίστες**” είναι βέβαια μια δυσάρεστη έκδοχή της “εφαρμοσμένης λαογραφίας” πλην όμως μια άκρως επίφοβη μετεξέλιξη, ακόμη και καλά τοποθετημένων αναβιώσεων. **Και είναι σωστή και καλά σφρηλατημένη μια επιβίωση και προβολή ιστορικών, λαογραφικών και εν γένει πολιτισμικών στοιχείων, όταν αυτά αναδειχθούν και διαφυλαχθούν με την καλύτερη δυνατή εγκυρότητα, ως προς την πραγματική τους διάσταση, τόσο σε σχέση με τις πραγματικές συνθήκες, μέσα στις οποίες αυτά τα πολιτισμικά στοιχεία αναδείχθηκαν στο παρελθόν, όσο και σε σχέση με την ανάδειξη σημερινών, παρόντων συνθηκών, οι οποίες μπορεί να είναι “φορείς” μιας νεότερης “έκδοσης” αυτών των στοιχείων.**

Στο πρόγραμμα αυτό, των **ΑΡΜΕΝΩΝ 2000**, θα καταβληθεί κάθε προσπάθεια για την αποφυγή κάθε φλύαρης και χωρίς κανένα νοηματικό περιεχόμενο σε σχέση με τις σημερινές ανάγκες του συγκεκριμένου γεωγραφικού χώρου και της συγκεκριμένης κοινοτικής πρωτοβουλίας, την οποία θα προσπαθήσει να υλοποιήσει.

## Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

**Η** βασική μέθοδος συλλογής των λαογραφικών στοιχείων συνίσταται στην **επίτποιο έρευνα**. Δηλαδή στην επίσκεψη του ερευνητή στον τόπο, στον οποίο αναφέρεται η λαογραφική έρευνα, που με τη βοήθεια ενός

**ειδικού ερωτηματολογίου λαογραφικής έρευνας** γίνεται η συλλογή των πληροφοριών, που φωτίζουν το ζητούμενο της έρευνας.

Η **καταγραφή των πληροφοριών** συνήθως γίνεται με τη βοήθεια μαγνη-

γίνετα αποτύπωση των με τη βοήθεια φωτογραφικής μηχανής και άλλα μέσα αναπαραγωγής εικόνας, όπως η βιντεοκάμερα.

Ανάλογα μέσα χρησιμοποιούνται και για τη καταγραφή λαογραφικών σκηνών, όπως το αλώνισμα, το τρύγος και τα διάφορα ήθη και έθιμα.

Επίσης είναι συνήθης η αναπαραγωγή λαογραφικών υλικών ή λαογραφικών δρώμενων να γίνεται με καλλιτεχνική απεικόνιση, δηλαδή σκίτσο, ζωγραφιά κλπ.

Στην επόμενη φάση ακολουθεί η **αποδελτίωση** του υλικού, που αυτό σημαίνει, ότι από το σύνολο των πληροφοριών και μετά από τις αναγκαίες διασταυρώσεις με βάση τις απαντήσεις και τις πληροφορίες, που έχουν δοθεί και από άλλους για το ίδιο θέμα, ώστε να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα κάθε πληροφορίας, καταγράφονται με σαφή συνοπτικό λόγο και με αντικειμενική ακρίβεια η τεκμηριωμένη γνώση του λαογραφικού αντικειμένου.

**Α**νάλογη θα είναι και πορεία της λαογραφικής και ιστορικής έρευνας του ιστορικού και λαογραφικού υλικού των Αρμενών.

Με τη βοήθεια του ειδικού ερωτηματολογίου θα γίνει μια πρώτη καταγραφή των πληροφοριών.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί, ότι το ερωτηματολόγιο δεν έχει τη λειτουργία, “ερωτώ και περιμένο απάντηση”, αλλά έχει το χαρακτήρα, περισσότερο της πυξίδας, που θα προσανατολίζει τον ερευνητή, προς τις κατευθύνσεις, που πρέπει να στρέψει το ενδιαφέρον του και τις απορίες του.



τοφώνου, όπου μαγνητοφονούνται οι πληροφορίες, που δίνονται από τα μέλη του τοπικού παραδοσιακού πολιτισμικού χώρου και στην συνέχεια ακολουθεί η απομαγνητοφώνηση των απαντήσεων, δηλαδή η μετατροπή του ηχητικού υλικού σε κείμενο.

Εννοείται, ότι στην περίπτωση υλικών αντικειμένων,

Ο διάλογος με κάθε Αρμενιανό, που έχει το ενδιαφέρον, να βοηθήσει αυτή την προσπάθεια, πρέπει να κρατηθεί στο επίπεδο μιας φιλικής και ζεστής συζητήσεως και να διατηρήσει όλα τα στοιχεία των πηγαίων διηγήσεων, που εκατοντάδες φορές, έχουν γίνει για αυτά τα θέματα στα καφενεία του χωριού.

Εάν κάτι ειδικό απαιτείται σ' αυτή τη προσπάθεια, αυτό είναι η προσπάθεια, το κάθε θέμα που συζητείται, να αντιμετωπίζεται κατά το δυνατό εξαντλητικά, ώστε να μη χρειάζονται πεισοδρομήσεις, κάτι που θα δυσκολέψει, κάπως την επεξεργασία των πληροφοριών, αφού για το ίδιο θέμα, θα χρειάζεται να ανατρέξει κανείς σε διάφορα σημεία της ηχητικής κασέτας.

Στο επόμενο στάδιο της έρευνας το ηχητικό υλικό θα μετατρέπεται σε κείμενο και στην συνέχεια θα επεξεργάζεται και θα συγκεντρώνεται κατά θεματικές ενότητες, ώστε σιγά-σιγά να δημοσιευθεί και έτσι τα πολύτιμα λαογραφικά και ιστορικά στοιχεία των Αρμενών και να διασωθούν και να μπορούν έτσι οι επερχόμενες γενιές των Αρμενιανών να μνηθούν στα γεγονότα, πρόσωπα, πράγματα, ήθη και έθιμα του γενήτορος Αρμενιανού παρελθόντος τους.

Παρά τη θυμηδία, που πιθανόν θα προκαλέσει η παρακάτω σκέψη μου, θα σας την εμπιστευτώ: Είχα ονομάσει αυτή τη προσπάθεια, ως μια προσπάθεια καταγραφής της Αρμενιανής **Libro D'oro** (Λίβρο Ντόρο), όπως λεγόταν το Βενετσιάνικο βιβλίο καταγραφής των ευγενών.



ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

**Η** επιτροπή υλοποίησης του έργου της συλλογής των ιστορικών και λαογραφικών στοιχείων των Αρμένιων, είχε προγραμματίσει τις ημέρες του Αγίου Πάσχα, ως ένα χρονικό σημείο έναρξης των προπαιθίων υλοποίησης της συλλογής των στοιχείων αυτών.

Βέβαια χρειάστηκε η γενναία συμβολή του Παυλή του Κουτσουπάκη, που μας προμήθευσε τον προσωπικό του εκτυπωτή, του ξαδέλφου μου του Γιάννη του Στυλιανομανωλάκη, που έτρεχε στα Χανιά χρονιάρες μέρες για να προμηθευτεί χαρτί εκτύπωσης και πάλι του Παυλή, που έτρεχε στο Λύκειο που είναι και υποδιευθυντής για να φωτοαντιγράψουμε κάποια αντίγραφα του Ερωτηματολογίου Λαογραφικής Ερευνας των Αρμένιων, αφού παρά τις προσπάθειές μου δεν το είχα ολοκληρώσει μέχρι τότε.

Παρόλιγο νάρθει ο παπά-Μανώλης με τον Επιτάφειό ντου στο Κοινοτικό κατάστημα, που ευγενώς μου παραχώρησε ο Δήμος Αρμένιων, διά του εκπροσώπου του Γιώργη Χαλβαδάκη, για να εργαστώ όσο χρόνο μου χρειάστηκε. Βραδυάστηκα κι εκείνη τη μέρα και λαχνασμένοι τζήρητούσανε ο Γιάννης ο Τσακίρακις με τον άλλο της επιτροπής το Στρατή το Τσιτσιρίδη να μ' απομαζώζουσε: "Βγαίνει ο Επιτάφειος, θάρθεις γή να πούμε του παπά να τονε φέρει έπαιε".

Τέλος πάντων από τη προηγούμενη μέρα του Πάσχα είχε δοθεί η ώρα και ο τόπος συνάντησης, όσων θα βοηθούσανε, για να συνηνοηθούμε ήντα θα κάνουμε. Απόγευμα και Προτομαγιά και μέρα Δευτέρα και είχαμε πάει με το Γιώργη το Χαλβά και το Νίκο το Στυλιανομανωλάκη να αποδιάξουμε το χώρο, που θα μας σε φιλοξενούσε την ομήγηρη, στο Κοινοτικό γραφείο πάλι, αλλά χρειαζότανε να ανοιζόμε τόπο, γιατί ήτανε κάτι πολλές κούτες με βιβλία, δωρεά στη Κοινοτική βιβλιοθήκη, του

γαμπρού του συχωρεμένου του Στέφανου του Φρεσκάκη, του Τριαρίδη, που ζει στη Θεσσαλονίκη.

**Π**έρνουνε η ώρα μα πράμα. Κανείς δε φαινότανε. Τελικά ήρθαν η ανηψιά του Γιάννη του Τσακίρακη η Πέγκυ Τσακίρακη που σπουδάζει Ψυχολογία, η κόρη της Ζωής της Χατζηδάκη η Κική Βασσάλου, που σπουδάζει φιλολογία στην Θεσσαλονίκη. Νέα βλαστάρια του χωριού γεμάτα ζωντάνια και δίνα για κοινωνική προσφορά και που από τη γενικότερη στάση τους καταλάβαινες πως πρόκειται για άτομα. Ο Γιώργης, ο Νικόλας, ο Ντίνος ο Μαραγκούδης και δε



θυμούμαι και ποιος άλλος. Και φυσικά και η Επιτροπή. Από νωρίς είχε έρθει στα Αρμένους και ο Πρόεδρος τση ο Φρεσκάκης ο Γιώργος, για να συναντηθεί με το γλύπτη της προτομής του Μιχελολιάννη, το Βοσκάκη και να συνηνοηθούμε και με τσι άλλους πού θα τοποθετηθεί το καλλιτέγνημα και κάτι τέτοια.

Ε! Αφού έκανα τη σχετική ενημέρωση περί του τρόπου, που μου φαινότανε ως ο πλέον κατάλληλος για τη συλλογή των στοιχείων και διένημα τα ερωτηματολόγια και κάτι δημοσιογραφικά μαγνητοφωνάκια, που είχα προμηθευτεί από την Αθήνα, ο Ντίνος λέει, πως είχε μηνύσει του Νικήτα του Γιώργη για νάρθει να μας σε δώσει μια πρώτη συνέντευξη. Τσιφητά όξω και σε δυο λεφτά νάτονε το Γιώργη, φουριόζο και πανέτομο και ορεζάτο

για δουλειά.

**Β**έβαια εμείς δε είχαμε κατά νου μια τέτοια ενασχόληση, αλλά η γοητεία της αφήγησης του Γιώργη, που είναι σε όλους γνωστή, ήταν καταπέλτης σε κάθε λιγούνηχια μας. Αρχίνηξε εδά ο Γιώργης και που να τε-

λειώσαι. Νάναι καλά. Μας σε βράδουσε βέβαια, αλλά να μη σας σε πω και ψόμματα το φχαριστηθήκαμε με το παραπάνω. Και ήντα δε μας είπε. Ο σύλλογος θεωρεί το Νικήτα-Γιώργη Νικητάκη από τσι ποιο ικανούς για τέτοιες δουλειές. Προϋπάρχει, βέβαια και το προσωπικό του ενδιαφέρον, γι αυτά τα θέματα και μάλιστα αργότερα έμπειρο του εκδότη μας και εργασία για τα τοπωνύμια των Αρμένιων, που μου φαίνεται θα δημοσιευθούνε σ' αυτό το φύλλο. Έκανα μια προσπάθεια και απομαγνητοφώνησα κάποιες διηγήσεις του Γιώργη και σας τις παρουσιάζουμε, προς παράδειγμα, γνώση και μίμηση.

Καλή αρχή, λοιπόν χωριανοί. Ποδαρικό κάνει ο Γιώργης ο Νικήτας.

ΟΙ ΝΤΟΜΑΤΕΣ ΣΤΟΥΣ ΑΡΜΕΝΟΥΣ

**Λ**οιπόν, κάποια μέρα πήγαιναν στα Χανιά ο παππούς μου, ο Παρασκευοδωπέτρος με τον Τσακιροχαράμπη. Ο παππούς ο Τσακιροχαλάμπης ήτανε παππούς, του πατέρα του Τσακιροκοστή και παππούς του Μπάμπη του Μπουρνάζου από τη μάννα του. Για λόγους ασφάλειας και για ότι θα μπορούσε να τους παρουσιάσει, πηγαίνανε μαζί. Και υπήρχαν πολλοί λόγοι: Εάν ήθελε να πάει για κάποιο ψώνιο ο ένας, έλεγε του άλλου: "Βάστα μου, μωρέ το γάϊδαρο να πάω να αγοράσω εκείνο ή το άλλο", γιατί τότεσας κλέβανε. Πηγαίνανε λέει στο λιμάνι, το λιμάνι ήταν εκεί που είναι και τώρα και προσεγγίζανε τα πλοία της εποχής. Λοιπόν, είχε έλθει από τη Σαντορίνη ένα βαποράκι, ας το πούμε έτσι, και είχε φέρει ντομάτες. Αυτές τις θυμόμαστε εμείς, γιατί εσείς είσαστε μικιότεροί μου. Οι "τσουκράτες ντομάτες", αυτές είχανε πολύ ψίχα και τσι προτιμούσανε για ντοματάδα. Αργότερα ήλθανε οι λεγόμενες "αμερ(ι)κάνικες ντομάτες", αλλά εγώ τις θυμάμαι, τις τσουκράτες ντομάτες, που τσι λέγανε και "Σαντορινιές", επειδή ήτανε από τη Σαντορίνη και τσι φέρανε ο παππούς μου μαζί με το Τσακιροχαράλαμπη και ακούστε πώς.

**Π**λησιάζανε, λοιπόν σ' ένα καϊκάκι που διαλάλιε τη πρηνάμια του, λέει, λοιπόν ο παππούς στο Τσακιροχαράλαμπη: "Εγώ θα πάρω μπάρεμου μια οκά, μα δε θα με φαρμακεύουνε, κιάλας". Δεν ήξερε τι ακριβώς είναι. Και τσι τρώει, αμέσως, τσι πιο πολλές. Λέει κι ο Τσακιροχαράλαμπης "Ντα ήντάι μα εγώ, να μη πάρω κι εγώ μια οκά;" Πήρε κι αυτός μια οκά. Και τσι φέρανε

τσ' Αρμένους και ήτονε οι πρώτες ντομάτες που ήρθανε. Για πορτακαλιές, που με ρωτάτε, δεν υπήρχανε. Πριν έρθουν υπήρχαν δυο τρεις νερατζιές. Οι Αρμένιοι φυτεύα-



Φωτο: Δ. Βασιλειάδης, Το Κρητικό σπίτι, εκδ. Εστία

νε μπάμιες και γιαυτό τσι λέγανε "μπαμιάδες". Φυτεύανε καπνό, λινάρι και μπαμπάκι και δυστυχώς είχε και δεν υπάρχει πια... είχε ο παππούς μου ο Παρασκευοδωπέτρος, ένα νοικοκυριό με ούλα, που λέμε. Μεταξύ των οποίων είχε ξεκουκιστήρι, που έβγαζε τσι σπόρους από το μπαμπάκι. Επίσης, ακόμη υπάρχει ο κάλαμος για κάνανε μεταξουργείο, αλλά από αυτό είχανε πολλοί. Υπάρχει, ακόμη στο παλιό μας σπίτι ένα σκονίσι που κρεμούσανε το κάλαμο.

**ΕΠΙΠΛΑΕΘΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΥΑΙΚΟΥ:** Επειδή η παράθεση της διήγησης του Νικήτα, εκτός από εν-

μερωτικό σκοπό έχει και παιδευτικό, σε ότι αφορά τον πρακτικό τρόπο διεξαγωγής της έρευνας, που θα προσπαθήσουμε, ακριβώς γι' αυτό το λόγο και παραθέτουμε τις παρακάτω ενδεικτικές παρατηρήσεις.

**Παρασκευοδωπέτρος, Τσακιροχαράμπης, Τσακιροκοστή:** Για τα πρόσωπα που διαδραματίζονται υπάρχουν φωτογραφίες ή άλλες διηγήσεις; Πότε έζησαν; Υπάρχουν πληροφορίες για το γενεαλογικό τους δένδρο; Ποιοι είναι οι σημερινοί απόγονοι; Πότε περίπου ξετυλίχθηκε η παραπάνω ιστορία; Είναι στοιχεία, που θα πρέπει ο ερευνητής να προσπαθήσει να εντοπίσει και να διασταυρώσει από όσο γίνεται περισσότερες πηγές.

**Σαντορινιές ντομάτες, Τσουκράτες ντομάτες:** Η ιστορία της ντομάτας πότε, περίπου ξετυλίχθηκε; Υπάρχουν ακόμη; Ποιος είναι ή ήταν ο τρόπος καλλιέργειάς τους; Οι ασθένειες του φυτού. Η θεραπεία των ασθενειών. Πώς γινόταν η επεξεργασία τους κατά την παρασκευή της ντοματάδας; Περιγραφή και σκίτσο του κηπευτικού. Περιγραφή και σκίτσο του φυτού.

**Μπαμιάδες:** Ο χαρακτηρισμός "μπαμιάδες", πώς αντιμετωπιζόταν από τους κατοίκους του χωριού; Σε ποιο χρονικό διάστημα ανυψέρηται η εντατική καλλιέργεια της μπάμιας;

**Ξεκουκιστήρι, Κάλαμος, Μεταξουργείο:** Εδώ υπάρχει αναφορά σε επαγγελματικές δραστηριότητες των Αρμενιανών, που η έρευνα θεωρείται βέβαιο ότι θα φωτίσει, αφού κεντρική θέση στο περιεχόμενο του ερωτηματολογίου κατέχει αυτό το ζήτημα.



## “Ο ΚΑΚΟΦΟΥΝΤΑΛΟΣ”

**Ε**δά θέλω να σας πω για το “Κακοφούνταλο”. Οι Παλιοί μας δεν ήταν μόνο καλοί. Ήταν και κακοί και ανάποδοι και άδικοι και από ούλα. Και καμιά φορά κάποιος μου θυμίζει κάποιους από τους παλιούς και όταν ακούω τον επικηδεμό ντωνα, είναι σα ήταν όλοι απόγονοι του Περικλή ή του Θεμιστοκλή, εργατικοί, προκομμένοι...

Βέβαια δε πρέπει και τη τελευταία τους ώρα να τωνα πες “Εσύ που έκανες εκείνο ή το άλλο...”. Δεν προσφέρεται. Και επειδή έχω και εγώ πει επικηδεμούς και είμαι πολύ προσεχτικός, γενικά, νομίζω τέτοιες ώρες δε προσφέρονται για κρίσεις και επικρίσεις.

Αυτό είναι μια “κοινωνική αδυναμία”, την οποία καλό είναι να μη ξεπεράσουμε. Είναι πιο καλά να ζεις με αδυναμίες... νάχομε αδυναμίες..., είναι πιο ανθρώπινο.

**Ο** Κακοφούνταλος, λοιπόν, για να πούμε για ένα παλιό κακό, να μη πούμε για κανένα καινούργιο... ή που να θεωρώ, εγώ έτσι. Έτσι είναι. Καθένας έχει την άποψή του και βρίσκει τον εαυτό του κιανείς, όταν ακούει κουβέντες στο καφενείο από μη επιτηδευμένους, όπως είμαστε οι πιο πολλοί. Το πώς ραβδίζει ο ένας τον άλλο. Και έχω κάποια ακρότατα υπόψη μου, που ήταν πέρα για πέρα ακρότατα, που δεν ήταν έτσι. Τόσο πολύ.

Λοιπόν, ο κακοφούνταλος ήταν κακός. Κακός, άουρος κιούλα τα κακά είχε. Όταν ήρθε τσα Αρμένους του προξενέβανε τη Φουρομαρία. Ποια είναι η Φουρομαρία. Η Φουρομαρία κι μάννα του Ζαχάρη αδελφές. Κι η Αντωνούσα, η γιαγιά του Αντωνούση, σήμερα ... του προξενέβανε λοιπόν τη Φουρομαρία. Αυτός ήρθε σα γαμπρός προξενεμένος με δανεική βράκα. Είχε πάρει του Παπαγιανήδα τη βράκα κι ήρθε γαμπρός τσα Αρμένους. Τη πρώτη φορά έφερε δώρο στη νύφη ένα μπουκάλι ξύδι. Συνήθως στη νύφη πηγαίνανε ψάρι ή κρασί δεν πηγαίνανε, βέβαια ξύδι. Ψάρι κυρίως. Αυτός επήγε ξύδι. Δεν είχε άλλο πράμα ή δήλωνε το χαρακτήρα τους και ήντα ζωή επερίμενε την κακοφούνταλη. Που το όνομα της κόλλησε επειδή αυτός ήταν κακοφούνταλος.

Τη δεύτερη φορά ήρθε με μια βράκα, που άμα χρησιμοποιείσω μια φράση, που την άκουσα από κάποια από το Νίποσ “ένα κόκκινο αγκινάρι ανε στη πετούσανε δεν άπαφετε κανένα κάτω”. Με τσουλόβρακα ήρθε, δηλαδή

την άλλη φορά. Οπότε καταλάβανε οι άλλοι τι σημαίνει η βράκα κι ο γαμπρός, αλλά τότεσας αμάχα πάει ο γαμπρός στο σπίτι τη νύφη, η νύφη θεωρούσανε “μεταχειρισμένη”. Και περίπου ήταν υποχρεωτικό να τη παντρευτεί, ύστερα. Την είχε εκθέσει, δηλαδή, η νύφη θεωρούσαν ελάχιστα μεταχειρισμένη, αλλά πάντως μεταχειρισμένη.

**Η**ρθε ο κακοφούνταλος τσα Αρμένους και δεν έκανε Καθόλου δουλειά, παρά μόνο εβλαστήμα. Εγώ κείνου που θυμάμαι είναι, άμα έβρεχε “γοργο...διάλε το θεό ντου για θεός”. Άμα δεν έβρεχε “διάλε το θεού ντου για θεός, δε θα ξεχαρμπαλιάσει οφέτος”. Δηλαδή δεν θα ανοίξουν τα στάχρα. Κάποτε είχε πάει στη Γαλλία μετανάστης. Η ΔΕΜΕ έστειλε τους μετανάστες με ένα αριθμό στη πλάτη. Η ΔΕΜΕ ήταν η Διηπειρωτική Επιτροπή Μεταναστεύσεως Εξ Ευρώπης. Υπήρχε ακόμη και ενό ημουν μεγάλης.

Έτσι πήγε κι ο Κακοφούνταλος μαζί με το Κατσουνογιώργη στη Γαλλία. Πήγανε για εργάτες στα ορυχεία, στις σμύρνες. Η Κακοφούνταλη είχε φτιάξει μια φουρνιά παξιμάδια, για μέχρι να γυρίσει ο Κακοφούνταλος. Αλλά ο Κακοφούνταλος, είδε, λέει τα κόκκαλα του πατέρα ντου μέσα στην σμύρνα και δεν ξαναπήγε. Βρήκε λεφτά από δεξιά κι αριστερά και γύρισε στην Κακοφούντανα, που δεν είχε προλάβει να φάει τα παξιμάδια.

Η γρά ντου. Παλιότερα τσοι γυναίκες τους οι άντρες τσοι λέγανε “η γρά μου”. Και μάλλον η φράση σημαίνει “μη τη κοιτάζει κανείς, γιατί δε κάνει πράμα”. Ήτανε μια προσπάθεια για τη προστασία της τιμής. Αυτή την εντύπωση έχω.

Και βέβαια έτσι την αποκαλούσε όλο το σόι κι όλο το χωριό. Γιατί για τσοι παλιούς η γυναίκα δεν “ξεσηβέντηζε” μόνο τον άντρα της, αλλά το σόι κι όλο το χωριό, κι έτσι είχε λογαριασμό μ’ ούλους. Τονε λέγανε Νικόλα και γιαντό τη γυναίκα του Νικολάκαινα. Δεν είχε παιδιά. Ατεκνος ήτανε.

**Ν**α δούμε τώρα πώς πόθανε. Τη Κακοφούνταλη τη κακομεταχειρίζοντανε σ’ ούλη του τη ζωή. Μια με τη κατσούνα, ένα..., συνηθισμένο είδος πειθαρχίας παλιότερα, ... με τη κατσούνα ή με το νταχταρμά. Τα

παλιά σπίτια δύο εργαλεία είχανε απαραίτητος: Ένα γκρά, για τσα απόξω κρεμασμένος μόλις έμπαινες στο σπίτι κι ένας νταχταρμάς, ένα μακρύ ξύλο, για τσι μέσα, για τη πειθαρχία μέσα στο σπίτι. Τσ’ Αρμένους είχανε κάποια σπίτια νταχταρμά. Όχι δε λέω όνομα... κανείς με όνομα.

**Η**ρθε η ώρα να ποθάνει ο Κακοφούνταλος. Επήγανε ο Αντωνούσης ο Γιώργης κι Θεός μου ο Χρήστος. Πηγαίνανε γιατί ήτανε συγγενείς και άμα ήθελε να ποθαίνει κανείς τότεσας, πηγαίνανε οι συγγενείς και τονε περιμένανε να αποθάνει. Στο ψυχοράγισμά του, τέλος πάντων. Το ‘56 πρέπει να πόθανε ο Κακοφούνταλος. Ο Θεός μου ο Χρήστος κατά που συνήθιζε έπινε και κανένα κρασάκι. Λιγότερο από τον Αραπατσάκο, αλλά έπινε. Και ήτανε μισομεθυσμένος. Κι έλεγε ο Κακοφούνταλος “γκαά κα ντά...άαα”. Ήντα λέει μορέ, ερώτα ο μπάμπας μου του Αντωνούση, που καταλάβανε, αλλά ήθελε να τον διακωμωδήσει. Ο Αντωνούσης ήτανε πιο σοβαρός, “Έπαε αποθαίνει ο άρθρωπος και θα λέμε εδά..., ήντα θα λέμε;”.

Σε λιγάκι ώρα, πάλι συνήλθε ο Κακοφούνταλος και ξανάρχισε “γκαά κα ντά...άαα”. “Μορέ ήντα λέει;”, ρωτά τον Αντωνούση.

“Δεν γροκάει ήντα λέει; Κερατά θεέ, λέει”.

Κι έτσι άφησε το πνέμα ντου!

Πριν βαρύνει δε έλεγε: “Πρέπει θα ποθάνω θέλει... Διάλε το θεό ντου για θεός”. Του φαινότανε αδιανόητο, πως μπορούσε κάτι τέτοιο να του συμβεί.

Σε λιγάκι ώρα έκανε έτσι δε “άαγκ...άαα” κι άπλωνε τα χέρια ντου. “Ήντα θέλει δα ήντα θέλει, τη γρά ντου θα θέλει”. Τση φωνάζανε δα “Νικολάκαινα, ...Νικολάκαινα, πράμα θέλει ο Νικολάκης”. Και πάλι δα η Νικολάκαινα κι έκανε έτσε τη χέρα ντου να τη σουρομαδήσει, μα δε έφταζε η χέρα ντου.

Κι έτσι άρχισε ο Κακοφούνταλος με τη μπουκάλια του ξύδι και τέλειωσε με το να πολεμά να σουρομαδήσει τη Νικολάκαινα.

Ρωτήθηκε ο Γιώργης ο Νικητάκης, για το ποιος έκανε τα προξενιά κι έτσι η κουβέντα στράφηκε σ’ αυτή τη λαογραφική-εθμική λειτουργία, που όμως θα σας παρυσιάσουμε σε άλλη ευκαιρία.

## ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ-ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΑΡΜΕΝΩΝ ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ

Πλατεία, Κάτω Γειτονιά, Γρε Φυθιά, Χοντρολιά, Μεσοχωριά, Πάνω Γειτονιά, Γαϊδουροκουλίστρα, Αλωνάκι, Δεξαμενή, Κούκλες, Καροπούλια, Πυργολίκι, Μαρσακουδιανά, Καμαράκια, Λειβαδερό, Κακαλώνια, Στερνιά, Ελληνικός Σπήλιος, Γαλανές, Τση Κακοθάνατης το Πρινάρι, Μαραθομούρα, Του Λούπη Το Πηγάδι, Ζερβός Λαγκός, Του Κουνή το Πήδημα, Κακό Σκαλί, Του Παπά η Χαλέπα, Περδικόγρεμος, Πεζούλα, Του Νικολακάκη η Χαλέπα, Τσ’ Αντιγόνης η Χαλέπα, Λάκκοι, Του Λεντάρη οι Χαλέπες, Του Λεντάρη οι Σπήλιοι, Φυσαέρι, Του Ψύρη ο Λάκκος, Απάνω Γαλανές, Βάρδια, Στερνιά, Μουγκιδές, Ρουσιές, Τρυπητά, Λαγκός, Γρε Σηλιά, Πορόλαγκος, Προφήτης Ηλίας, Ευαγγελίστρα, Άγιος Αντώνης, Άγιος Κωσταντίνος, Χριστός, Παναγία, Το Περβόλι τση Παναγίας, Πλάτανος, Του Μπουρνάζο ο Πλάτανος, Βαλιτζας, Καμίνια, Κουρτάκια, Βρουλιδές, Τραχάλα, Κουκουδοργίνα, Μύγιας, Του Λέκα τα Πλάγια, Άσπρες Συκιές, Του Φράγκο ο Μύλος, Μύλος, Μεσονή-

σια, Κατοικού, Σοχώρα, Άφουκλα, Μεζαρλίκα, Μεσοπόταμος, Κουρκούτης, Κριοί, Μυλοσάχωρα, Του Πολιού η Λάκκα, Αρμενόκαμος, Τσουρλάρα, Κορνάρος, Χαβούζα, Πηγαδάκι, Ντεγρές, Παπαδιές, Αμμούτσες, Χαρακάκια, Βαθό Στενό, Μεσσαρές, Μαυρογιώργης, Ασπρούγοι, Κοπρές, Λιοφύτα, Λίμνες, Χαντάκα, Πλαγάδα, Κολυμπάκια, Λάζος, Μοίρες, Τρουλίτης, Σαρακηνές, Ορδίνια, Μοδάκια, Βλόγια, Χαρακιάς, Πλακωτές, Κρεμαστά, Καλοσυκιάς, Σκορδουλιάνη, Του Παράσκο το Μετόχι, Μαραθόκηπος, Λουρί, Κολομπάκος, Στη Γρεν Ανέτζα, Στσι Τζγκούνους, Πλατανάκι, Μουριά, Σοπωτός, Χαμαμάκι, Χαϊμαλί, Πορολειβαδα, Στου Μιτσινίγο τα Λειβάδια, Πλακόσπηλιος, Καπνοχώραφο, Γέρο Βάτος, Αμπέλα, Ντηλιάνος, Κιόσκι, Στσι Μπόσκους, Γερονόλακκος, Χαλικιάς.

**Σημείωση:** Δημοσιεύουμε σ’ αυτό το φύλλο μια σειρά από τοπωνύμια του χωριού μας με την παράκληση προς τους αναγνώστες

μας, όσοι μπορούν, να μας στείλουν, στην «Ε» ή στον Γ. Ν. όσα γνωρίζουν και δεν περιλαμβάνονται ή σγόλια γύρω από την πιθανή προέλευσή τους (ετυμολογία)

«Ε»

Γεώργιος Νικητάκης





## Ο ΠΛΟΥΣΙΟΓΕΩΡΓΗΣ

### Εισαγωγικό σημείωμα

Στο προηγούμενο φύλλο της "Ελευθερόπολης", στη σελίδα 11, δημοσιεύτηκε μια παραλλαγή του γνωστού δημοτικού τραγουδιού "Του πλούσιου Γιώργη".

Επειδή για την παραλλαγή αυτή εγείρονται πολλές αντιλογίες δημοσιεύουμε σήμερα μιαν άλλη, την σημαντικότερη απ' όσες γνωρίζω. Είναι αυτή της συλλογής του μεγάλου κρητικού λαογράφου Παύλου Βλαστού (1822-1926), την οποία και καταχωρούμε με την ορθογραφία της



πρώτης δημοσίευσης (1893). Του Βλαστού είναι και η ερμηνεία των ιδιωματικών λέξεων του τραγουδιού, που παραθέτω μετά το ριζίτικο. (Εκτός από τη λέξη "χελιός" την οποία, αν και την επισημαίνει, δεν την ερμηνεύει).

Με την ευκαιρία αυτή, υπενθυμίζω την ιδιαιτερότητα των δημοτικών τραγουδιών, την **ιδιαιτερότητα** δηλαδή της προφορικής λογοτεχνίας, του προφορικού εν γένει λόγου, τον οποίο ο συλλέκτης του τον μετατρέπει σε γραπτό: Είναι τα κενά, τα σφάλματα του αφηγητή και του συλλέκτη, τα αντιγραφικά λάθη και τα λάθη απόδοσης των φθόγγων, οι "διορθώσεις", ιδιωματικών λέξεων, οι πολλές παραλλαγές και οι ενδοχόμενες, λειψές καταγραφές, ελλείψεις στη γραμματική αρτιότητα, οι επιλογές, οι απορρίψεις παραλλαγών, και λοιπά προβλήματα και παθήματα των ελληνικών δημοτικών τραγουδιών. Τα οποία εμφανίζονται από την πρώτη κιόλας συλλογή τους, εκείνη του **Werner von Haxthausen** (χειρόγραφο του 1815), που απέσπασε τον θαυμασμό και τον ενθουσιασμό του Γκαίτε. Και επαναλαμβάνονται με την συλλογή **Φωριέλ** (τόμοι δύο, 1824, 1825) παρά τον γερό επιστημονικό σπλισμό και την επιστημονική ευσυνειδησία του περίφημου Γάλλου διανοούμενου.

Σημειώνω, τελειώνοντας, ότι η παραλλαγή του ριζιτικού που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο φύλλο, ασφαλώς και δεν είναι απηλλαγμένη τέτοιων προβλημάτων, τα οποία είναι εμφανή στο σώμα της.

### Το ριζίτικο της συλλογής Βλαστού: Ο πλουσιογεώργης ανωγειανός

Τον πλουσιο-γεώργην ηύρηκα 'ς τα όρη κ' εκοιμάτο.  
κ' είχε τ' αέρι πάπλωμα και τα χαλίκια στρώμα.  
και τ' αργυρόν του το σπαθί ώρηο προσκεφαλάδι.  
Και Σφακιανόι περνούσανε και Σφακιανόι του λέσει.  
- Γιώργη, κ' ήντα 'γυρες επά, Γιώργη 'κ' ήντ' ανωδεύγεις.  
'Ηντα γυρευέεις εδεπά κ' ένε βαρα η καρδιά σου.  
Τα στείρα μας εχάσαμε κι ήρθα να τα γυρευώ,  
κ' εγύρεψά τα βορεινά και νοτικά δεν τάβρα.  
κ' έπιασ' αντάρα 'ς τα βουνά και καταχινά 'ς τση ρίζες,  
και περπατώ θλιφτά, θλιφτά, και παραπονεμένα  
-Εις του Βαράσιμου το νερό από 'ν' το δεντρούλακι

εις το σκιανό του δενδρούλιου στέκ' ένα κουραδάκι  
Εδέ! κουράδι στρογγυλό κ' εδέ μπροστάρους τσ' έχει!  
Σείσαι κουράδι στρογγυλό κ' εδέ μπροστάρους τσ' έχει!  
-Σείσαι, κουρνέ, το τσάφαρο, κ' εσύ χελιέ, το λέρι.

*Ἡ γῆ ὡσα ὑδίαμα δὲν ἔχει  
καὶ ὑδίαμα ἰσαίφει.*

Λείμμα γραφῆς Παύλου Βλαστού (Βιβλιοθήκη Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ρεθύμης. Ανακοίνωση Γιάννη Ζ. Παπιομίτογλου)

### Γλωσσάριο του Πλουσιογεώργη

**βαρά**, αντι βαρεία (βαρέως), ιδιαιτισμός των κατοίκων των Ανωγειών και εν γένει των ανατολικών της Κρήτης κατοίκων  
**γυρές**, αντί γυρεύεις, κατ' αποκοπήν (ιδιαιτισμός γλώσσας των εν Μυλοποτάμω Ανωγειανών), "Γιώργη, κ' ήντα γυρές επά; Γεώργη και τι γυρεύεις (ζητείς) ενταύθα; Εδέ= ιδέ  
**Εδέ Πα=** εδώ επά= ενταύθα  
**θλιφτός(ο)**= τεθλιμένος, άθμμος, περιλυπος, μελαγχολικός, θλιμμένος= τεθλιμένος, πενήθον, θλιφτά=πενθίμως, θλίβγεται= πενθεί  
**κουραδάκι** (το)= το ποιμνιον, κοπάδι(εκ του κήρω-κουρά)  
**κουρνός** (ο), παλ. (κορνο)= ποικιλόδερμος, παρδαλός (φαρδαλός), ίσως και εκ του καρανά. Ούτως έλεγον οι παλαιοί Κρήτες την αίγα Κουρνέ ή Κουρνιά επί αγών, και Κουρνός, επί τράγων, ως εκ του χρώματος των τριχών αυτών, ομοιάζοντας το της Κορώνης (πτηνού)  
**ρίζα** (η), του όρους ή του βουνού, η βάσις ρίζωμα και **ριζοβουνιά**, **ριζοβούνι** = αι υπόρεια των βουνών  
**τσάφαρον** (το) = οι κωδονίσκοι (ιδέ λέρι)  
**λέρι** (το), τα λέρια = οι κώδωνες των ποιμνίων, ονομάζονται και σκλαβέρια και τσάφαρα.  
**χελιός** = με χρώμα χελιού, ασπρόμαυρος  
**ώρηος** (ο) = ωραίος, καλός, εύμορφος· ώρηα = ωραία, εζ ου και η πανώρηα· το ώρηο "το ώρηο περιβόλι" = ωραιον περιβόλιον.

X.M.

## ΑΡΜΕΝΟΙ τόπος μαγευτικός

**Ο**λα, μα όλα τα χωριά του Αποκόρωνα έχουνε ομορφίες. Όλα έχουνε και κάτι το ξεχωριστό. Όλα έχουνε να δείξουνε και κάτι που δεν έχουνε τ' άλλα. Και όλα μαζί συνθέτουν τον ομολογουμένως όμορφο Αποκόρωνα. Οι Αρμένιοι όμως, το χωριό του κάμπου και της χαλέπας, έχουνε πολλά να πούνε και να δείξουνε. Έχουνε οι Αρμένιοι στοιχεία τέτοια που δικαιολογημένα μαγεύουν πολλούς.

Να ξεκινήσω από τη πηγή, τη νερομάνα, που βρίσκεται στο κέντρο του χωριού, δίπλα στον κεντρικό δρόμο, με το κρύο, παγωμένο νερό, που αναβλύζει άφθονο από το έδαφος, χειμώνα καλοκαίρι και δροσιζει όλους, ντόπιους και περαστικούς. Όσες φορές κι αν έχω διαβεί από τους Αρμένους σταματάω, πάω στην πηγή, γονατίζω και βουτώ τη μουτσούνα μου στο νερό και με το στόμα μου πίνω όσο νερό μπορώ. Γεμίζω μετά τις χούφτες μου (παλάμες μου) και ξεπλένω και δροσιζώ το πρόσωπό μου. Να μεταφερθώ, κατόπιν, στον γύρω του πλατάνου χώρο με τη μαγευτική πλατεία, τα γάργαρα νερά που τρέχουνε ολοκαίρις στο διπλανό ποταμάκι, τα μαγαζιά που βρίσκονται γύρω της. Τον γεμάτο με πανύψηλα δέντρα πέτριε χώρο, τα οποία δίνουνε παχύ ίσκιο. Τα πουλιά που πετούνε και κελαιδούνε στα κλαδιά των δέντρων. Όλα αυτά σου δίνουν την αίσθηση μαγευτικού τόπου. Τη δρο-

σιά που υπάρχει το καλοκαίρι στον γύρω από τον πλατάνο χώρο, δεν την βρίσκεις πουθενά. Και αν θελήσεις να προχωρήσεις δυτικά και μπεις μέσα στον Αρμενιανό κάμπο, θα χωθείς κάτω από ελαιώνες και πορτοκαλεώνες. Κι αν είναι εποχή της παραγωγής των πορτοκαλιών θα χορτάσει το μάτι σου, πορτοκαλιές και πορτοκάλια. Πορτοκαλιές γεμάτες με πορτοκάλια, να κρέμονται σαν κίτρινα στρόγγυλα λαμπιόνια σε χριστουγεννιάτικα δέντρα. Κι αν θελήσεις να κόψεις πορτοκάλια και σε δει ο ιδιοκτήτης του πορτοκαλεώνα δεν θα σου πει «γιάνατι σύντεκνε κόβεις πορτοκάλια», θα σε πει «Κόψε κι άλλα. Όσα θέλεις!!» Αν πάλι είναι άνοιξη, εποχή της ανθοφορίας θα μυρίσεις άφθονο φυσικό άρωμα. Άρωμα πορτοκαλανθού και λεμοναnthού. Θα μαγευτείς από την ωραία μυρωδιά.

Αν πάλι φύγεις από την πλατεία που βρίσκεται ο μεγάλος πλατάνος και τραβήξεις ανατολικά να διασχίσεις το χωριό και ανεβείς στις αρμενιανές χαλέπες, η θέα που θα αντικρίσεις θα σε καταπλήξει. Θα αντικρίσεις χαμηλά τον αρμενιανό κάμπο τον κάμπο του Στύλου και του Νιο Χωριού να απλώνεται κάτω από τα πόδια σου, καταπράσιнос με πολλά δέντρα και περιβόλια. Θα μοιάζει μ' ένα τεράστιο εμπριμέ χαλί με μπόλικά πλουμιά.

Αν πάλι, στραφείς νότια, θα αντικρίσεις τις Αποκορω-

νώτικες μαδάρες, τα ψηλά Λευκά Όρη χιονισμένα, κάτασπρα και θα νομίσεις πως ακουμπούνε στον ουρανό. Θα δεις επίσης μερικά Αποκορωνιώτικα χωριά, κολημένα σε πλαγιές μικρών ή μεγάλων λόφων, σαν κάτασπρες μαργαρίτες φυτρωμένες πατούλιες-πατούλιες σε χαλέπα.

Αν τέλος στραφείς βόρεια θ' αντικρίσεις, λίγο μακριά το ιστορικό Ακρωτήρι. Τη θάλασσα κοντά στον πόρο του λιμανιού της Σούδας και πιο κοντά την όμορφη παραλιακή κομόπολη, τις Καλύβες.

Αν είναι εποχή καλοκαιριού και θελήσεις να κάμεις μπάνιο στη θάλασσα, σε μικρή απόσταση, λιγότερο κι από 2 χιλιόμετρα θα βρεις ωραίες παραλίες με αμμονιές και ολοκάθαρη θάλασσα.

Είναι λοιπόν οι Αρμένιοι χαρισματικός τόπος. Τους χάρισε απ' όλα η φύση, ο Θεός. Όλα κι όλα δημιουργούν ένα τοπίο μαγευτικό μία σύνθεση, που πιστεύω πως ούτε ο καλύτερος ζωγράφος θα μπορεί να συνθέσει και να ζωγραφίσει. Με τέτοια λοιπόν στοιχεία πως ο κάθε επισκέπτης μα μην μαγευτεί και να μην επιθυμεί να ξαναβρεθεί.

Και όσο για τους ανθρώπους του Χωριού, έχει κανείς πολλά να πει. Όμως θα αναφερθούμε σ' άλλη περίπτωση.

Αθήνα Απρίλιος 2000

Γεώργιος Βαρθή Βασιλαντωνάκης



## ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

**Ο** Ελευθέριος Βενιζέλος είναι, αναμφισβήτητα, η σημαντικότερη πολιτική προσωπικότητα της Ελλάδας του 20ου αιώνα, ηγέτης διεθνούς ακτινοβολίας, εκτιμήσεως, σεβασμού και θαυμασμού. (Ο πρόεδρος Ουίλσον τον εθαύμαζε και τον εθεωρούσε ως τον ικανότερο Ευρωπαϊκό πολιτικό, ο Τσώρτσιλ έλεγε ότι ο «Βενιζέλος είναι ο μεγαλύτερος άνθρωπος του κόσμου», ο Λούδ Τζώρτζ εκτιμούσε ότι «ο Βενιζέλος είναι ο μεγαλύτερος πολιτικός άνδρας που έβγαλε η ελληνική φυλή από την εποχή του Περικλή» ανάλογους επαίνους διέτυψαν και οι υπόλοιποι σύγχρονοί του ηγέτες, ενώ η παγκόσμιος ιστοριογραφία τον κατατάσσει στους κορυφαίους πολιτικούς ηγέτες του αιώνα του).

Ο ηγέτης αυτός, ο οποίος ένωσε και οδήγησε το ελληνικό έθνος στη λαμπρότερη εξόρμησή του, μετά το 1821, διαμόρφωσε τον χάρτη της νεώτερης Ελλάδας, έβαλε τις βάσεις ενός σύγχρονου, πολιτισμένου, δημοκρατικού και ισχυρού κράτους, και σφράγισε με το έργο του τη νεότερη ελληνική Ιστορία, η μελέτη της οποίας είναι αδύνατη χωρίς την ακριβή μελέτη της παρουσίας του ο ηγέτης αυτός, που ο συγγραφέας και ακαδημαϊκός Ηλίας Βενέζης απεκάλεσε «αρχάγγελό του νεώτερου Ελληνισμού και Προφήτη του», εστερείτο ενός εθνικού ιδρύματος ερευνών.

Τη σοβαρότατη αυτή έλλειψη ήλθε να καλύψει το «Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών Ελευθερίου Βενιζέλος», σκοπός του οποίου είναι η έρευνα, μελέτη και προβολή της ζωής, του έργου και της εποχής του, επί τη βάσει των προδιαγραφών της σύγχρονης επιστημονικής δεοντολογίας.

Για τον σκοπόν αυτόν το Ίδρυμα επιδιώκει να αποκτήσει υλικοτεχνική υποδομή σύγχρονη, τεχνικό εξοπλισμό και στελέχωση με ειδικούς, υψηλής κλάσεως επιστήμονες, τεχνικό και λοιπό προσωπικό, εκπαιδευμένο και ικανό ν' ανταποκριθεί στη σοβαρή αποστολή του.

Ειδικότερα:

### 1. Ως προς τις ιστορικές πηγές

Το Ίδρυμα, στα πλαίσια μιας εθνικής στρατηγικής μακροχρόνιου προγραμματισμού θα ανιχνεύσει, εντοπίσει, συγκεντρώσει, ταξινομήσει και καταλογογραφήσει κάθε είδους ιστορικά ντοκουμέντα που σχετίζονται με τον Βενιζέλο, την εποχή του και τη ζωή του, και θα δημιουργήσει τράπεζα δεδομένων / πληροφοριών.

### 2. Ιστοριογραφική αποστολή του

Η ιστοριογραφική υποδομή του Ιδρύματος, θα αποτελέσει, εκτός των άλλων αγαθών συνεπειών, και προ-στάδιο ιστοριογραφικού επιπέδου ερευνών, μονογραφιών και συνθετικότερων εργασιών σχετικών με τον Βενιζέλο και την πολυσύνθετη προσωπικότητα του (νομικός, λόγιος, επαναστάτης, πολιτικός), αλλά και την εποχή του και το έργο του. Μελετών δηλαδή νεοελληνικής Ιστορίας, την οποία ο Βενιζέλος σφραγίζει ανεξίτηλα με το πέρασμά του.

### 3. Βιβλιογραφία και Εργογραφία Βενιζέλου, εκδόσεις έργων του

Το Ίδρυμα ακόμη θα καταρτίσει πλήρη και αναλυτική βιβλιογραφία και Εργογραφία Βενιζέλου, που θα εμπλουτίζεται συνεχώς με τους νέους τίτλους οι οποίοι προστίθενται με την πάροδο του χρόνου. Θα ετοιμάσει επίσης χρηστικές εκδόσεις επίλεκτων έργων του (φιλολογικών, ιστορικών, πολιτικών), καθώς και επιμελημένη και σχολιασμένη έκδοση των Απάντων του.

### 4. Βιβλιοθήκη και αναγνωστήριο

Η κατάρτιση ειδικής βιβλιοθήκης Βενιζέλου και της εποχής του, με πρωτότυπα, ομοίωτα και αντίγραφα, είναι δουλειά δύσκολη και μακροχρόνια, απαραίτητη όμως για την αποστολή του.

Απαραίτητη είναι και η στέγαση και λειτουργία αναγνωστηρίου.

### 5. Παιδευτική-πολιτισμική αποστολή του Ιδρύματος

Αυτή καθ' εαυτή η ύπαρξη μιας τέτοιας εστίας, πολιτισμού και το έργο πολιτισμού το οποίο θα ασκεί, αποτελεί πολιτισμική προσφορά σημαντική.

Το Ίδρυμα ακόμη θα προκηρύττει διαγωνισμούς, θα χορηγεί υποτροφίες θα οργανώνει συνέδρια, σεμινάρια, συναντήσεις, συσκέψεις διαλέξεις, εκθέσεις κ.λπ., θα φιλοξενεί ειδικούς επιστήμονες, κρητολόγους, μεταπτυχιακούς σπουδαστές κ.λπ., και θα απονείμει ειδικό βραβείο «Ελευθέριος Βενιζέλος».

### Προϊστορία του Ιδρύματος

Πολλοί από τους αναγνώστες μας θα θυμούνται, επειδή συμμετείχαν στην πρώτη κιόλας, πριν από τη σύσταση του Ιδρύματος, σύσκεψη του καλοκαιριού, όπου μια θαυμαστή και πολύ τολμηρή ιδέα των ανθρώπων της «Αγίας Σοφίας», η οποία στην αρχή μπορούσε να εκληφθεί και ως φανταστική υπόθεση ιδεαλών και μονομάχων ανεμομύλων, φάνηκε ότι είχε αντίκρουσμα ισχυρό, αφού γίνονταν μετά χαράς αποδεκτή, και υιοθετούνταν από ένα σοβαρό, έμπειρο και φερέγγυο αντιπροσωπευτικό σώμα, μίας ώριμης και ιδιαίτερα ευαίσθητης σε ό,τι αφορά τον Βενιζέλο κοινωνίας, αλλά και από ολόκληρη την κοινωνία αυτή, όπως φάνηκε κατόπιν από την πάνδημο και ομόθυμο επιδοκιμασία, την αποδοχή και την προθυμία στράτευσης σ' ένα σκοπό, που για ολόκληρο, τον κρητικό τουλάχιστον, λαό είναι σκοπός αναμφισβήτητα εθνικός.

Στη σύσκεψη εκείνη η συμμετοχή του Δήμου Αρμένων ήταν μεγάλη, αντιπροσωπευτική και δηλωτική των πνευματικών ενδιαφερόντων όλων μας, και της μέριμνάς μας για τη διάσωση, διαφύλαξη και ανάδειξη της πνευματικής μας κληρονομιάς και των δημοκρατικών μας καταβολών.

Επ' ευκαιρία θα θέλαμε να υπενθυμίσουμε τη λαμπρή παρουσία του ιστορικού Δήμου των Αρμένων στο πλευρό του Βενιζέλου και τους δεσμούς του μ' αυτόν, θέματα στα οποία έχουμε ήδη αναφερθεί σε προηγούμενα φύλλα της «Ελευθερόπολης», χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι έχουμε εξοφλήσει τις οφειλές μας στον μεγάλο πολιτικό.

Αλλά και η επόμενη μεγάλη σύσκεψη στην Αθήνα στην αίθουσα της Αρχαιολογικής Εταιρείας, με την πυκνή συμμετοχή και την υψηλής ποιότητας σύνθεση, ενίσχυσε την αισιόδοξη, τώρα, προοπτική του δύσκολου εγχειρήματος, και σφράγισε με το κύρος των συμμετεχόντων τη σοβαρότητα και την ποιότητα του Ιδρύματος, το οποίον άρχισε πλέον να δρομολογείται. Και το ευφρόσυνο αποτέλεσμα δεν άργησε να φθάσει με την πανηγυρική υπογραφή, στις 26 Μαρτίου στο Δημαρχείο Χανίων, της συστατικής πράξης του «Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών Ελευθερίου Βενιζέλος». Είναι δε χαρακτηριστική η εξής εισαγωγική παράγραφος κειμένου μεγάλης αθηναϊκής εφημερίδας, με το οποίο ανήγγελε



Ο Βενιζέλος με το θρυλικό σκουφάκι  
αγορεύει στη Βουλή.

το σημαντικό αυτό γεγονός: «Ένα μεγαλειώδες όραμα –που αποτελούσε το πάγιο αίτημά της χανιώτικης, και όχι μόνον, κοινωνίας- πήρε σάρκα και οστά με την υπογραφή της ιδρυτικής πράξης του Ιδρύματος...».

Το Ίδρυμα ήδη, στον ενάμιση μήνα από τη σύστασή του ως τη στιγμή που συντάσσεται το σημείωμα αυτό, έχει στο ενεργητικό του, εκτός των άλλων δραστηριοτήτων την αγορά της ιστορικής οικίας Βλουμ στη Χαλέπα, στην οποία θα εγκατασταθούν τα αρχεία και η βιβλιοθήκη καθώς και τη ρύθμιση για άνοιγμα μετά τις απαραίτητες επισκευές της οικίας Βενιζέλου στη Χαλέπα, όπου ειδικός συνεργάτης θα ξεναγεί τους επισκέπτες.

Η Διοίκηση και το Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος έχουν ως εξής:

Πρόεδρος: ο Μητροπολίτης Κισσάμου και Σελίνου Ειρηνάιος Γαλανάκης. Αντιπρόεδροι: ο Μητροπολίτης Κυδωνίας και Αποκορώνου Ειρηνάιος Αθανασιάδης, ο Νομάρχης Χανίων Γεώργιος Κατσανεβιάκης, ο Δήμαρχος Χανίων Γεώργιος Τζανακάκης. Γενικός Γραμματέας: ο Πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Χανίων Γεώργιος Πισσαδάκης. Γενικός Διευθυντής: ο Αντιπρόεδρος του Ιδρύματος «Αγία Σοφία», Νικόλαος Εμμ. Παπαδάκης.

### Το διοικητικό Συμβούλιο συνγκροτείται από τους εξής:

1. Ειρηνάιο Γεωργίου Γαλανάκη, Μητροπολίτη Κισσάμου και Σελίνου, ως ισόβιο Πρόεδρο.
2. Ειρηνάιο Δημ. Αθανασιάδη, Μητροπολίτη Κυδωνίας και Αποκορώνου.
3. Γεώργιο Γεωργ. Κατσανεβιάκη, Νομάρχη Χανίων.
4. Γεώργιο Τζανακάκη, Δήμαρχο Χανίων, ως αντιπρόεδρος.
5. Γεώργιο Μανουσίου Πισσαδάκη, Πρόεδρο Δικηγορικού Συλλόγου Χανίων, ως Γενικό Γραμματέα.
6. Παναγιώτη Κωστάκη οικονομολόγο, ως ταμιά.
7. Ελευθέριο Τσουράκη, εκπαιδευτικό, ως Ειδικό Γραμματέα.
8. Μιχαήλ Γεωργίου Ανδριανάκη, Αρχαιολόγο Δ/





ΤΟ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ ΑΡΜΕΝΩΝ

Μια φωτογραφία-ντοκουμέντο της πολιτισμικής μας Ιστορίας όπως ήταν κι εκείνη που δημοσιεύσαμε στο προπερασμένο φύλλο (αρ. 15, σελ. 11) της «Ελευθερόπολης».

Οι ιστορικές αυτές φωτογραφίες λένε πολλά, αν «διαβαστούν» προσεκτικά: για την Παιδεία, τα Γράμματα και τα σχολεία της εποχής, αλλά και για το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων του χωριού, την ένδυση, υπόδηση, διάπλαση των παιδιών.

Και για να το πούμε πιο συγκεκριμένα: οι φωτογραφίες δείχνουν πως στην Κρήτη της όψιμης Τουρκοκρατίας και της πρώιμης Κρητικής Πολιτείας, σε χωριό μάλιστα και στον ευαίσθητο απαιτητικό και δαπανηρό χώρο των Γραμμάτων, της Παιδείας και της πνευματικής καλλιέργειας, πνέει ένας εντυπωσιακός, ευνοϊκός άνεμος.

Οι φωτογραφίες αυτές με τα όμορφα, ήμερα, ήρεμα, καλοντυμένα, καλοθρεμένα και καθόλου φοβισμένα παιδιά, με δασκάλες τέτοιες αρχοντικές, φροντισμένες και καλαισθητής περιβολής, άνεσης και έκφρασης, δεν υπολείπονται φωτογραφιών κολλεγίων θηλέων πολιτισμένων, αιώνες ελευθέρων και ευπόρων ευρωπαϊκών χωρών. Η φορεσιά, η ποδεσιά κι η στόλιση των κοριτσιών του παλιού μας Παρθεναγωγείου, δείχνουν καλό πολιτισμικό

βιοτικό επίπεδο, κι όχι μόνο για κείνη τη στερημένη εποχή. Δείχνουν ακόμη, όχι περιορισμένη, αυτάρκη, αλλ' ανταλλακτική οικονομία, επικοινωνία δηλαδή και χρηματική συναλλαγή με το αστικό κέντρο, τα Χανιά, την πόλη-εστία της διεθνούς διπλωματίας, εστία κοινωνικής, φιλολογικής, καλλιτεχνικής, επιστημονικής, εκπαιδευτικής και οικονομικής ζωής.

Δέστε στη φωτογραφία, τη ματιά, την έκφραση, το ύψος και την ένδυση αυτών των παιδιών, που γεννήθηκαν στα τέλη του φτωχού, σκληρού και ματωμένου 19<sup>ου</sup> αιώνα, σ' ένα μικρό επαρχιακό χωριό, και συγκρίνετέ τα με τις τραγικές εικόνες φτωχών χωρών του σημερινού κόσμου. Και θα καταλάβετε πολλά θλιβερά, εφιαλτικά κι αβάσταχτα της ανθρώπινης μοίρας και της ανθρώπινης Ιστορίας.

Υστερόγραφο 1. Η δασκάλα στο κέντρο της φωτογραφίας είναι η Ελένη Βιρράκη, κόρη του Ιωάννη Δημ. Βιρράκη (Χατζή) και της Κατίνας Στρ. Καραβασίλη. Η Ελένη Ι. Βιρράκη παντρεύτηκε τον Στυλιανό Λαμπρ. Βιστάκη και έφινξε με τον άνδρα της στη Μασσαλία όπου κι εγκαθιδρόμησαν. Το ζευγάρι αυτό θα το δείτε σε παιδική ηλικία στην πρωτοσέλιδη φωτογραφία του φύλλου 13 της

«Ελευθερόπολης», όπου και σχετικό σημείωμα.

Υστερόγραφο 2. Στο Παρθεναγωγείο Αρμένων μαθήτευαν παιδιά και από άλλα αποκορονιάτα χωριά.

Στη σημείωση κάτω από τη φωτογραφία του φύλλου 15, σελ. 11 γράφαμε για τη μικρή Αικατερίνη Τζαμαριουδάκη, από τον Άγιο Βασίλειο.

Πρόσφατα και ο φίλος Γιώργος Β. Βασιλιαντώνης, ο εκλεκτός συνεργάτης της «Ελευθερόπολης», μας δήλωσε ότι και η μακαρίτισσα η μητέρα του, αδελφή του αζέχαστου Στέλιου Παντερμάκη –της ίδιας κι εκείνη αγιοσίνης και καλοσύνης άνθρωπος- στο Παρθεναγωγείο των Αρμένων ήλθε από τον Βαφέ, και δίδόχτηκε τα αξιόλογα, για την εποχή της, γράμματα που γνώριζε.

Η φωτογραφία ανήκει στα παιδιά του Μιχάλη και της Αργωτίνης Τερεζάκη, που είχαν την καλοσύνη να μας παραχωρήσουν αντίγραφο, από το οποίο προέρχεται και η παραπάνω δημοσίευση. Ευχαριστούμε γ' αυτό την Τασία Τερεζάκη-Πολυχρονάκη και τον αδελφό της τον Γιώργη.

X.M.

☞ συνέχεια από τη σελίδα 12

ντή 13ης Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, ως μέλος.

9. Δημήτριο Αρχοντάκη, Δήμαρχο Ρεθύμνου, Πρόεδρο, ΤΕΔΚ Ρεθύμνου, ως μέλος.

10. Ιωάννη Σ. Γαλανάκη οικονομολόγο, εκπρόσωπο Παγκρητικής Αμερικής, ως μέλος.

11. Αγγελο Δεληβορριά, Καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών, Δ'ντή Μουσείου Μπενάκη, ως μέλος.

12. Αθηνά Καβρουλάκη-Μπονάτου, ειδική επιστήμονα τμήματος Φιλολογίας Παν/μίου Κρήτης ως μέλος.

13. Νικόλαο Κουρουπάκη Δήμαρχο Σητείας, Πρόεδρο ΤΕΔΚ Λασιθίου, ως μέλος.

14. Γεώργιο Μανουσάκη, Φιλολόγο, ως μέλος.

15. Γεώργιο Ματθαϊάκη, Δήμαρχο Γοργολαίνης, Πρόεδρο ΤΕΔΚ Ηρακλείου, ως μέλος.

16. Ζωή Ελευθ. Μητσοτάκη, Πρόεδρο Λυκείου Ελληνίδων, ως μέλος.

17. Αθηνά Μπαλζουδάκη-Σταυρούλακη, Φιλολόγο, ως μέλος.

18. Χαράλαμπο Ευστρατίου Μπουρνάζο, Οικονομολόγο, ως μέλος.

19. Κων/νο Ξυλούρη, επιχειρηματία, Πρόεδρο Παγκρητίου Ενώσεως Αθηνών, ως μέλος.

20. Βασίλειο Τωμαδάκη, Καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών μέλους Δ.Σ. Λέσχης Φύλελευθέρων, ως μέλος.

21. Ιωάννη Φύλη, Πρύτανη Πολυτεχνείου Κρήτης, ως μέλος.

22. Εμμανουήλ Χαριτάτο, Πρόεδρο του Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού αρχείου (ΕΛΙΑ), ως μέλος.

23. Ιωάννη Μτχ. Ψαρουδάκη, Καθηγητή Πανεπιστημίου ΤΟΥ Μίτσιγκαν, ως μέλος.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Νικόλαος Εμμ. Παπαδάκης, Δικηγόρος, Αντιπρόεδρος Ιδρύματος "Αγία Σοφία".

X.M.



## ΕΓΚΑΙΝΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ

Η «ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ» ΑΚΟΥΓΕΤΑΙ

### στους Αρμένους ξανά...

**Τ**ην τελετή τίμησε με την παρουσία του ο Υπουργός Ανάπτυξης και συντοπίτης μας κ. Νίκος Χριστοδουλάκης, ο οποίος γέμισε με μνήμες και δεν έκρυψε την συγκίνησή του σ' όλη τη διάρκεια της τελετής.

Μετά τον αγιασμό και τα εγκαίνια του παιδικού σταθμού από τον υπουργό, έγινε η ξενάγηση στους χώρους του σταθμού. Ο κ. Χριστοδουλάκης, με τα νήπια ενθουσιασμένα, από τις ασυνήθιστες παρουσίες στο σχολείο τους, να τον περιβάλλουν καθώς και πλήθος κόσμου, περιηγήθηκαν στις αίθουσες του σταθμού και δεν έκρυψαν αισθήματα έκπληξης και ικανοποίησης, για την εσωτερική διαμόρφωση του χώρου, τις σύγχρονες εγκατα-

γωγός, Βασιλαντωνάκη Στέλλα, πτυχιούχος νηπιαγωγός

**Βοηθός:** Σαριδάκη Ξένια

**Καθαρίστρια:** Κοκάκη Μαρία

#### Η ομιλία του Υπουργού

**κ. Νίκου Χριστοδουλάκη**

από την εορταστική εκδήλωση των εγκαίνιων του Παιδικού Σταθμού του Δήμου Αρμένων.

Φανερά συγκινημένος ανεβαίνει σιγά-σιγά τα σκαλοπάτια.

«Ανέβηκα προσεκτικά τα σκαλοπάτια, γιατί στο τρίτο στο σκαλί είχα πέσει και είχα κτυπήσει και το σημάδι το έχω ακόμη. Είμαι αρκετά συγκινημένος που ξαναβρίσκομαι στο σχολείο που πέρασα δύο τάξεις. Και ακόμα περισσότερο βέβαια συγκινημένος που έγινε αυτό το σχολείο ένας σύγχρονος παιδικός σταθμός, γεμάτος ζωντάνια και ένας χώρος που μπορεί να φιλοξενεί ευχάριστα και δημιουργικά τα παιδιά και να μπορεί ξανά αυτό το μέρος να αποτελέσει πόλο ζωντάνιας, δημιουργίας και χαράς. Για μένα το μέρος και το σχολείο είναι πράγματα τα οποία φυσικά δεν μπορώ να ξεχάσω.



στάσεις και βέβαια για το όμορφο και πρόσχαρο προσωπικό που τους συνόδευε.

Στη συνέχεια προσεφέρθη κέρασμα με παραδοσιακούς μεζέδες, τσιουκνιά και κρασί, όπου με πολύ κέφι και χαρά τσούγκρισαν όλοι τα ποτήρια με τον υπουργό και απόλαυσαν το ανακαινισμένο κτίριο, τους χώρους μπάσκετ και την αυλή του σταθμού, που γέμισε ξανά από φωνές, χαρές, γέλια και παιχνίδια των μικρών παιδιών.

Αργά το μεσημέρι αποχώρησαν όλοι ευχαριστημένοι και συγκινημένοι από το γεγονός, αλλά και από την παρουσία του κ. Χριστοδουλάκη, που τίμησε το δήμο και ιδιαίτερα το χωριό που γεννήθηκε. Η ομιλία του Υπουργού καθώς και του Δημάρχου κ. Καραγιαννάκη δημοσιεύονται αναλυτικά.

#### Ο παιδικός σταθμός

Ο εσωτερικός χώρος περιλαμβάνει: γραφείο διευθύντριας, αίθουσα δημιουργικής απασχόλησης, τραπεζαρία, κουζίνα, κρεβατοκάμαρα με εννέα κρεβατάκια, χώρους υγιεινής σε δύο διαφορετικές θέσεις, για να εξασφαλίζεται έτσι κάθε είδους ανάγκη των παιδιών, καθώς και αποθήκη-κλιμακοστάσιο που είναι τοποθετημένος ο καυστήρας για την κεντρική θέρμανση του κτιρίου.

#### Το προσωπικό του σταθμού

**Διευθύντρια:** Ψαρουδάκη Πόπη, πτυχιούχος του παιδαγωγικού τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών και μεταπτυχιακές σπουδές σε ειδική παιδαγωγική και ψυχολογία.

**Γιατρός:** Γαλανάκη Χαρά, πτυχιούχος Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών. Παιδίατρος - Νεογνολόγος

**Νηπιαγωγοί:** Τσιτσιριδής Αρτεμισία, πτυχιούχος νηπια-

«Ήταν πιο δύσκολα τα πράγματα τότε, αλλά είχαν και τις δικές τους πλευρές, τις ευχάριστες, που καμιά φορά προξενούν απορίες. Όπως βλέπετε το σχολείο έχει τρεις αίθουσες και οι τάξεις τότε γινόταν δύο-δύο. Εγώ δεν μπήκα τη σωστή χρονιά, μπήκα τη λάθος, ήταν τη ζυγή χρονιά και έτσι έκανα τη Δευτέρα τάξη -όχι σ' αυτό το σχολείο, ήταν άλλο το κτίριο- έκανα λοιπόν τη Δευτέρα, μετά τελείωσα την πρώτη. Αφού τελείωσα την πρώτη με επιτυχία, ήρθα εδώ σ' αυτό το σχολείο και μπήκα στην Τετάρτη, και μετά στην Τρίτη.

Και θυμάμαι ότι οι δάσκαλοι τότε, η Μαρία η Σκανδάλη, στην οποία χρωστάμε νομίζω πάρα πολλά, η Πολλάκη και ο Νίκος ο Βαγιωνάκης, προσπαθούσαν έτσι να συμβιβάσουν τα ασυμβίβαστα, με το πότε μαθαίνουν με το ένα και πότε το άλλο και είχαμε διαρκώς απορίες.

Είχαμε θυμάμαι στους τοίχους τις εικόνες της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, αλλά εμείς τα είχαμε διδαχτεί ανάποδα, κάναμε πρώτα τα θαύματα και μετά τους προφήτες. Θυμάμαι ακόμα το Βαγιωνάκη το Νίκο όταν πηγαίναμε τα τετράδια με καμιά σταγόνα λάδι έλεγε: «Παρασημοφορημένο το έφερες» βλέπετε δεν είχαμε τότε χωριστά γραφεία και δωμάτια. Τέλος πάντων, όλα αυτά ήταν ωραία νομίζω και πρέπει να τα θυμούμαστε και με υπερηφάνεια και με ευχαρίστηση, το πιο ωραίο όμως είναι ότι συνεχίζεται η ζωή, ότι έρχονται εδώ μικρά παιδιά που θα ξαναδώσουν αυτή τη δημιουργία, τη ζωντάνια να τα καμαρώνουμε, να τα δούμε να μεγαλώνουν, να περάσουν καλλίτερα από μας, να δημιουργήσουν και να φτιάξουν όλοι έναν κόσμο ένα χωριό μια Κρήτη και Ελλάδα.

Σας ευχαριστώ όλους που βοηθήσατε σ' αυτό το έργο, όλους εσάς που μπήκατε στον κόπο να έρθετε εδώ να μοιραστούμε μαζί αναμνήσεις και χαρές.

#### Η ομιλία του Δημάρχου

**κ. Παντελή Καραγιαννάκη**

Σας καλωσορίζουμε όλους στα εγκαίνια του Παιδικού Σταθμού.

Κύριε Υπουργέ,

Σας ευχαριστώ για την τιμή που μας κάνατε να παβρεθείτε στα εγκαίνια του δικού σας Δημοτικού Σχολείου, που σήμερα εγκαίνιαζομε ως Παιδικό Σταθμό.

Η Κυβέρνησή σας μας έδωσε τη δυνατότητα μέσω προγράμματος του Υπουργείου Εργασίας, στα πλαίσια συνεχιζόμενης κατάρτισης, να αξιοποιήσουμε μαζί, Δήμος Αρμένων και Αναπτυξιακή Εταιρεία Αποκόρωνας ΑΕ -στην οποία συμμετέχουμε όλοι οι Δήμοι του Αποκόρωνας καθώς και η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Αποκόρωνας Σφακιών- και να δημιουργήσουμε αυτόν τον παιδικό σταθμό, ο οποίος αυτή τη στιγμή φιλοξενεί 25 παιδιά και μ' αυτόν τον τρόπο, δίδει τη δυνατότητα σε ισάριθμα νέα ζευγάρια να αφήνουν τα παιδιά τους εδώ και έτσι να δουλεύουν με περισσότερη ελευθερία και άνεση χρόνου. Επίσης δημιούργησε αυτή η ενέργεια έξι θέσεις εργασίας στο Δήμο μας σε νέα παιδιά από την περιοχή μας.

Θέλω να ευχαριστήσω σήμερα το Δ.Σ. της Αναπτυξιακής Εταιρείας Αποκόρωνας Α.Ε., που με την άριστη συνεργασία που είχαμε μπορέσαμε σε χρόνο λιγότερο από 6 μήνες και αγώνα για να προλάβουμε τις προθεσμίες, να φέρουμε σε πέρας αυτό το πρόγραμμα και σήμερα να λειτουργούμε εξοπλισμένοι πλήρως.



Ιδιαίτερα όμως θέλω να ευχαριστήσω τον πρόεδρο της Αναπτυξιακής κ. Κουτσουπάκη Χαράλαμπο, ο οποίος με την άριστη συνεργασία που είχε με συγκεκριμένα υπουργεία και υπηρεσίες καθώς και άτομα από τις υπηρεσίες αυτές, κατάφερε να ολοκληρωθεί αυτή την ενέργεια, την οποία παρακολουθούμε από κοινού, εταιρεία και Δήμος.

Ευχαριστώ ακόμα τον Αρχιτέκτονα-Εργολάβο κ. Σταύρο Μαρίνο που δούλεψε με ταχύτατους ρυθμούς για την έγκαιρη ολοκλήρωση του έργου. Επίσης όλους τους παράγοντες του νομού, το μελετητή, και τέλος όλους τους δημότες μας που συμπαραστέκονται και βοηθούν αυτό το έργο και έτσι ο σταθμός λειτουργεί υποδειγματικά και άριστα. Ένα μεγάλο ευχαριστώ όμως αξίζει στο προσωπικό του σταθμού που με όλες του τις δυνάμεις προσπαθεί για την άριστη λειτουργία.

Τέλος δίδοντας το λόγο σε σας κ. Υπουργέ να σας ευχαριστήσω ξανά που ήρθατε και επίσης για τη διάθεση που δείχνετε να βοηθήτε για τη λύση των προβλημάτων γενικά του τόπου μας και όχι μόνο του δήμου μας.



## Έγραψαν στην Ελευθερόπολη

Αγαπητή Ελευθερόπολη,

Σας ευχαριστώ θερμά για την τιμή, που μου κάνατε και μου στείλατε την πολλή σπουδαία εφημερίδα, την οποία εκδίδετε. Με αυτήν σας την κίνηση μου δείχνετε –και γι' αυτό είναι τιμή για μένα– ότι με θεωρείτε μέλος του όμορφου του λατρεμένου χωριού των Αρμένιων Αποκορώνου.

Διαβάζοντας την εφημερίδα, την οποία ομολογώ πως περίμενα με λαχτάρα να μου στείλετε, γύρισα 20 χρόνια πίσω και ποικίλα συναισθήματα μου γεννήθηκαν, παλιές θύμησες ήρθαν στο νου μου. Πρόσωπα, εικόνες, που ποτέ δεν έχουν φύγει τόσα χρόνια από το μυαλό μου επέστρεψαν πιο ζωντανά. Αλλά κυρίως νοσταλγική θύμηση έχει μείνει για μένα η γλύκα και η αγάπη, με την οποία περιέβαλαν την οικογένειά μου και εμένα προσωπικά ο Αρμενιανός. Γι' αυτό δεν είναι τυχαίο, όπως τυχόν σας είπα και στο τηλέφωνο, ότι οι Αρμένιοι αποτελούν για μένα "ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΟΥ". Δε θεωρώ σα χωριό μου τα χωριά από όπου κατάγονται οι γονείς μου, παρόλο που έχω ζήσει κι εκεί αρκετά. Τα παιδικά μου βιώματα απ' αυτόν τον τόπο κι απ' αυτούς τους ανθρώπους είναι πάντα βαθιά χαραγμένα μέσα μου και δεν πρόκειται να σβήσουν ποτέ. Έχω ζήσει σ' αρκετά μέρη, όμως δεν τα νοσταλγώ, όπως στους Αρμένιους.

Αυτά τα λόγια δεν τα λέω, για να κολακέψω κανέναν, όμως θεωρώ ότι πρέπει να ειπωθούν, αφού πιγάζουν ανθόμωρα από την καρδιά μου. Τα εκφράζω σ' έναν Αρμενιανό και μακάρι να μπορούσαν να τ' ακούσουν όλοι εκείνοι οι Αρμενιανοί, με τους οποίους έζησα εκείνα τα όμορφα και αλησμόνητα χρόνια της παιδικής μου ηλικία.

Το ξέρω βέβαια πως κάποιοι, ίσως αρκετοί, έχουν πεθάνει, όπως ο παντοπόλης Κώστας Τερεζιάκης (που πολύ λυπήθηκα, όταν διάβασα στην εφημερίδα σας για

το θάνατό του). Όλους όμως τους ευχαριστώ για την αγάπη τους και τους την ανταποδίδω.

Όσον αφορά την εφημερίδα σας είναι πραγματικό στολίδι για τους Αρμενιανούς και τους κατοίκους τους, εντός κι εκτός. Τη χαρακτηρίζουν η ποιότητα, το μεράκι στο γράψιμο και η αγάπη για το χωριό και τους ανθρώπους του. Γι' αυτό δίνω πολλά συγχαρητήρια σ' εσάς και τους συνεργάτες σας για την προσπάθεια, που καταβάλλετε, προκειμένου να ενημερώνετε τους Αρμενιανούς για το τι συμβαίνει στο χωριό, αλλά κι έξω απ' αυτό –στους απανταχού Αρμενιανούς.

Επίσης, είναι σημαντικό που δίνετε "βήμα" στον κόσμο να πει πράγματα. Άνθρωποι που έχουν να πουν πολλά και δίνουν χρήσιμα και ενδιαφέροντα μηνύματα. Άξια συγχαρητηρίων είναι ακόμη και η προσπάθεια σας να μείνουν ζωντανές, μνήμες του παρελθόντος –σε πολιτιστικό και κοινωνικό επίπεδο– τόσο στους παλαιούς, όσο και στους νεότερους, για να μη χαθεί η επαφή με τις ρίζες, την παράδοση και την ιστορία του τόπου και των ανθρώπων του.

Σας ευχαριστώ πολύ και πάλι. Έχετε χαριτίσματα από τους γονείς μου.

**Μ' εκτίμηση  
Γεωργία Μαρινάκη**

*Η Γ.Μ. είναι κόρη του επί σειρά ετών φοιτητή του χωριού μας Γεωργίου Μαρινάκη*



Κύριε Διευθυντά

Έχω μεγάλη επιθυμία να συγχαρώ από τις στήλες της καλής εφημερίδας σας, το συνεργάτη σας, αυτόν που γράφει και πλουτίζει την εφημερίδα με τα καταπληκτικά ωραία άρθρα, σαν εκείνα, το γραμματσάκι τσ' Ελευθερόπολης, τη ροδαρά μας, γράμματα και συγγράμματα και πολλά άλλα τα οποία διακρίνονται από αριστουργηματικά στοιχεία. Στοιχεία με πνευματική δύναμη, σπινθηροβόλα. Με περιεχόμενο ουσίας, χιουμοριστικής ευαισθησίας, ιστορικής σπουδαιότητας και λαογραφικής αξίας. Παντρεύει τα νοήματα με φράσεις παλιές και μοντέρνες τα σοβάρια με τα αστεία, χρησιμοποιεί λέξεις σύγχρονες και παλιές, χωριάτικες με πρωτεουσσιάνικες, δένει τα παλιά με τα καινούρια με τρόπο αριστουργηματικό, με μεγάλη αξιοσύνη. Όταν κανείς τα διαβάζει νομίζει πως τα ωραία νοήματα του χαϊδεύουνε την ψυχή. Το τελευταίο "γραμματσάκι τσ' Ελευθερόπολης" με τον τίτλο "Να κόψω θέλω τη φτόνη μου" κυριολεκτικά με κατέπληξε με ενθουσίασε τόσο πολύ που το διάβασα και τα ξαναδιάβασα και δε χόρταινα να το διαβάζω.

Αλλά και το διπλανό, της πρώτης σελίδας του ίδιου φύλλου, ένα απόσπασμα από τον Ερωτόκριτο, με τίτλο "Η αωγή της άνοιξης", είναι εξάισιο. Με έκαμε να δεχτώ απολύτως την άποψη ότι στην Νεοελληνική ποιήση έχουμε ίσως ίσες επιτεύξεις, ανώτερες όμως όχι!

Ας είναι όμως, θα μπορούσα να γράφω πάρα πολλά για την αρθρογράφο σας αυτόν, που όμως ένα στοιχείο του δεν μου αρέσει. Είναι η υπογραφή που χρησιμοποιεί "Ο Γέρο Χαράλαμπος". Γιατί δεν ταιριάζει με τα κείμενά του, που διακρίνονται, για την τρυφερότητα, δροσερότητα και νεανικότητα. Ένα μόνο μεγάλο μπράβο έχω να πω για τον σπουδαίο άνθρωπο.

**Ευχαριστώ για τη φιλοξενία  
Γεωρ. Βαρόδη Βασιλιαντωνάκης**

### ΔΩΡΕΕΣ ΣΤΗΝ ΕΝΟΡΙΑ

Θερμές ευχαριστίες απευθύνει το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο Αρμένιων προς τον κ. **Ιωσήφ Μιχελολιάνη**, πρώην βουλευτή Χανίων, διότι με δική του φροντίδα το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας διέθεσε το ποσό των **1.000.000 δρχ.** για την ανακαίνιση του Ιερού Ναού Προφήτου Ηλίου (Νεκροταφείο) η οποία προγραμματίζεται να ξεκινήσει σύντομα.

Το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο Αρμένιων ευχαριστεί θερμά: Την κ. **Αικατερίνη Χαιρετάκη** από την Αθήνα, καταγωγή Αρμένιοι, η οποία προσέφερε το ποσό των **20.000 δρχ.** στην ενορία υπέρ αναπαύσεως των γονέων αυτής.

Την κ. **Μαρία Καλλιβρετάκη** (μητέρα του Ιατρού Νικολάου Καλλιβρετάκη) η οποία δώρισε την **θύρα της Ωραίας Πύλης του Ιερού Ναού Αγίου Ιωάννου.**

Για το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο  
Ο Πρόεδρος, Παπά Μανώλης Νικολακάκης

### ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΟΡΙΑ

Νυχτερινή Προηγιασμένη Θεία Λειτουργία τέλεσε την Τρίτη 11 Απριλίου στον ιερό ναό Αγίου Νικολάου του χωριού μας ο Πρωτοσύγκελος της Μητροπόλεώς μας πατήρ Αλέξιος Ισρατάγλου, στο πλαίσιο των επισκέψεων του στα χωριά του Αποκόρωνα με την ευκαιρία των ακολουθιών της Μεγάλης Τεσσαρακοστής με σκοπό την επικοινωνία με τις Ενορίες μας. Στην Ακολουθία αυτή παραβρέθηκαν Ιερείς από τις γύρω ενορίες και αρκετοί ενορίτες.

### Αρμένιοι Αποκορώνου Νίκος Χριστοδουλάκης

Ένα χωριό του τόπου μας το πέμε "στους Αρμένιους" κι έχει στην ιστορία του άντρες ποητούς βγαρμένους ανθρώπους της ποητικής κι ανθρώπους των γραμμάτων κι άρχοντες και κοινωνικούς κι ανθρώπους των αρμάτων Πάντα ηβέντες έδιδε και δίδει και θα δίδει είχε στην επανάσταση ένα Κριτοβουλήδη, Και τώρα στην πολιτική ένα Χριστοδουλάκη το ποιο σημαντικότερο σήμερα Κριτικάκι Ακόμα νέος άνθρωπος σε μια μεγάλη θέση θα φτάσει ακόμα πιο ψηλά και σ' όθους μας αρέσει Αυτός αναδεικνύεται μια κορυφή της Κρήτης όπως τα Σφακιανά βουνά, κι όπως ο Ψηλορείτης Για κείνο, όλοι οι Κριτικοί τον νοιώθουμε δικό μας τιμή μας που είναι ο τόπος του κοντά με το χωριό μας Όσο η αξία είναι ποή κι χρήσιμη τ' ανθρώπου γίνεται καύχημα κι αυτός ποή μεγάθου τόπου Ο κάθε άνθρωπος απήδς ανήκει σ' ένα σπίτι μα όσοι φτάνουνε ψηλά ανήκουνε στην Κρήτη Φωτίζουν κι ακτινοβολούν και μοιάζουνε σαν φάρος και είναι για τον τόπο τους και καύχημα και θάρρος

**Κανάκης Γερωνυμάκης, Βουβάς Σφακιών**



**ΜΙΚΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ**



**Απόκτησε τοποθεσία στο Διαδίκτυο ο Σύλλογός μας**



Απόκτησε τοποθεσία (site) στο Διαδίκτυο (Internet) ο Σύλλογός μας στα πλαίσια του προγράμματος "Αρμένιοι 2.000". Το site βρίσκεται στη διεύθυνση <http://www.armenoi.org.gr>, και είναι υπό κατασκευή. Σύντομα θα περιλαμβάνει, πληροφορίες για το χωριό μας, το σύλλογο, το Δήμο Αρμένων, τις εκδόσεις μας, την εφημερίδα μας την "Η Ελευθερόπολη", τα νέα μας, κλπ

**Γεννήσεις**

Η **Δήμητρα Παράσχου**, σύζυγος του Γιάννη Νικολαράκου γεννήσε κοριτσάκι.

**Από τον Ιούνιο νέο πλοίο στο στόλο της ANEK**

Την πρώτη εβδομάδα του Ιουνίου, προβλέπεται να ενταχθεί τελικά στο στόλο της ANEK το πλοίο "Κρήτη 5" που ήδη μετονομάστηκε σε "Λευκά Ορν". Ο επιχειρησιακός σχεδιασμός της ANEK προβλέπει αρχικά τη δρομολόγηση του πλοίου στις γραμμές Κρήτης και εν συνεχεία, στις αρχές Ιουλίου θα τοποθετηθεί στη γραμμή Πάτρα - Ηγουμενίτσα - Τεργέστη.

**Πάσχα στους Αρμένους**

Το τελευταίο Πάσχα της χιλιετηρίδας έγινε και φέτος στους Αρμένους μ' ένα ξεχωριστό και πανέμορφο τρόπο. Αφορμή η καλοκαιριά, η εποχή με τη πρασινάδα στο αποκορύφωμά της, το άνθισμα λουλουδιών και δέντρων καθώς και η επιστροφή πολλών αποδήμων. Ο εφημέριος του χωριού και πάντα άξιος παπά-Μανώλης κατέβαλε και φέτος αξιόλογες προσπάθειες, όλη τη Μεγαλοβδομάδα, ώστε και θρησκευτικά το Πάσχα να μη χάσει για άλλη μια φορά την αίγλη του, με στόλισμα της εκκλησίας, δημιουργία χορωδίας για την ψαλμωδία των Παθών τη Μεγάλη Παρασκευή, και τη περιφορά του επιταφίου και πάλη σ' όλο το χωριό.



Έτσι να φτάσουμε και να πούμε και του χρόνου στο «Δεύτε λάβετε φως» τα μεσάνυχτα του Μ. Σαββάτου και στο «Χριστός Ανέστη» στη συνέχεια, καθώς και στο κάψιμο του Ιούδα. Από πηυράς νοικοκυροσύνης και τα κουλουράκια, οι κουλούρες, τα μπιζιθοκαλιτσουνα και τα κόκκινα αυγά στην ημερησία διάταξη, βέβαια όπως και το σουβλιτσό αρνί, Λαμπριάτικα και Ξέλαμπρα. Ας είμαστε και του χρόνου λοιπόν καλά με λιγότερα πένθη και περισσότερες χαρές. Στη φωτογραφία το εσωτερικό του Αγίου Νικόλαου τη Μ. Τετάρτη του 2000.

**Πλατεία Ιατρού Γ. Μιχελογιάννη**

Με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Αρμένων σε πλατεία Ιατρού Γεωργίου Μιχελογιάννη ονομάστηκε η κάτω πλατεία του χωριού μας. Σήμερα την 16-5-2000, ημέρα Τρίτη και ώρα 7 μ.μ. συνήλθε το Δημοτικό Συμβούλιο σε δημόσια έκτακτη συνεδρίαση στο κατάστημα του Δήμου, ύστερα από την 1301/52/11-5-00 πρόσκληση στην οποία συζητήθηκε το παρακάτω θέμα ημερήσιας διάταξης. Ονομασία πλατείας στο δημοτικό διαμέρισμα Αρμένων.

Εισηγούμενος το θέμα αυτό της ημερήσιας διάταξης ο κ. Πρόεδρος είπε ότι προσφάτως απεβίωσε ο μεγάλος ανθρωπιστής Ιατρός Γ. Μιχελογιάννης ο οποίος επί 60 και άνω έτη και κυρίως στη μετακατοχική δύσκολη κοινωνικά και οικονομικά εποχή πρόσφερε δωρεάν Ιατρική περίθαλψη σε όλο τον Αποκόρωνα και κυρίως στην περιοχή του Δήμου μας που είχε και στενούς συγγενικούς δεσμούς (Αρμένιοι, Ραμνή, Καλύβες).

Η προσφορά του στο κοινωνικό αυτό έργο είναι ανεκπλήρωτη για την κοινωνία μας, είχε συνέπεια να έχουν σωθεί ζωές και αυτό οφείτεται στον μεγάλο αυτό ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΗ ΙΑΤΡΟ.

Ως ελάχιστη τιμή και αναγνώριση του κοινωνικού του έργου ο σύλλογος των Αρμενιανών "ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗΣ" και το Τοπικό Συμβούλιο Αρμένων, ζητούν την ονομασία της πλατείας ανάμεσα στην ταβέρνα Καρυδιά και Χαρούζα του δημοτικού διαμερίσματος Αρμένων όπου και θα τοποθετηθεί η προτομή του αείμνηστου Ιατρού σε Πλατεία ΙΑΤΡΟΥ Γ. ΜΙΧΕΛΟΓΙΑΝΝΗ.

Καλείται το δημοτικό συμβούλιο να αποφασίσει σχετικά.

Αριθμός απόφασης 30

Το δημοτικό συμβούλιο αφού άκουσε την εισήγηση του Προέδρου

Αποφασίζει (ομόφωνα)

Την ονομασία της πλατείας που βρίσκεται ανάμεσα στην ταβέρνα Καρυδιά και Χαρούζα του δημοτικού διαμερίσματος Αρμένων όπου και θα τοποθετηθεί η προτομή του αείμνηστου Ιατρού σε Πλατεία ΙΑΤΡΟΥ Γ. ΜΙΧΕΛΟΓΙΑΝΝΗ ως ελάχιστη τιμή και αναγνώριση του κοινωνικού έργου που προσέφερε.

Μετά την σύνταξή του το πρακτικό αυτό υπογράφεται ως εξής:

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΑ ΜΕΛΗ

**Η προτομή του Ιατρού Γεωργίου Μιχελογιάννη**

Για την οικονομική ενίσχυση των εκδηλώσεων στην μνήμη Γεωργίου Μιχελογιάννη συγκεντρώθηκαν τα παρακάτω ποσά:

Ενορία Αρμένων	30.000
Δέσποινα Τερεζάκη του Μιχαήλ	20.000
Νικόλαος Βαγιωνάκης του Γεωργίου	50.000
Η σύζυγος Στέλλα, και τα παιδιά του Γ. Μιχελογιάννη, Ιωσήφ και Ασπασία	500.000
Μανούσος Φρεσκάκης	30.000

Τα ποσά της οικονομικής ενίσχυσης μπορούν να καταθέτονται στην **Αγροτική Τράπεζα, αριθμός λογαριασμού, 002 01 081656 23**, και στη συνέχεια να ενημερώνουν τη **Σοφία Τερεζάκη** στα τηλέφωνα 3329547 ή 4931604 για την έκδοση της σχετικής απόδειξης. Επίσης χρήματα για τον ίδιο σκοπό συγκεντρώνει και ο πρόεδρος του Τοπικού Συμβουλίου Αρμένων, **Γεώργιος Χαβαδάκης**.

**Ενίσχυσαν οικονομικά την εφημερίδα μας**

320. Φρεσκάκης Μανούσος	10.000
321. Μαντάκης Μανώλης	5.000
322. Καβρουλάκη Ελένη	5.000
323. Κοκογιαννάκη Χρυσούλα	10.000
324. Ανώνυμος	6.000
325. Γιαπιτζάκης Φάνης	10.000
326. Πατηνωτάκη Σοφία	5.000
327. Τσιτσιρίδης Γιάννης	5.000
328. Τζίνη Κωνσταντζα και Αθηνά υπέρ υγείας Αθηνάς και Κων/νου	10.000
329. Καλιτσάκης Χρήστος δάσκαλο	30.000
330. Κουτσουπάκης Παύλος	10.000
331. Μιχοπούλου Ευαγγελία	10.000
332. Καπνίδου Λιοθιώ	10.000
333. Ζκέρης Βασίλης	5.000
334. Καβρουλάκης Δημήτρης & Ιωάννα	6.000
335. Παυλάκη Έλση	30.000
336. Μουντοκαλάκης Δ. Θεόδωρος	15.000

Τους ευχαριστούμε όλους θερμά. Οι οικονομικές προσφορές μπορούν να αποστέλλονται με ταχυδρομική επιταγή στην διεύθυνση Τσακίρακις Γιάννης Σουηθίου 124 173 42 Αγ. Δημήτριος ή να κατατίθενται στο λογαριασμό 156/761034-33 της Εθνικής Τράπεζας, και στη συνέχεια να ενημερώνετε την εφημερίδα στο τηλέφωνο 9916613, για να σας σταλεί η σχετική απόδειξη.

**Στην πρώτη συνεδρίαση του Δ.Σ. Θέματα για την ανάπτυξη του ιδρύματος "Ελ. Βενιζέλος"**

Η συγκίνηση ήταν έκδηλη στα πρόσωπα όλων των μελών του Δ.Σ του Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών "Ελευθέριος Βενιζέλος" κατά την πρώτη συνεδρίαση του σώματος στο σπίτι του Εθνάρχη στη Χαλέπια.



Ήταν μία συνεδρίαση, στην οποία μπήκαν οι βάσεις για την περαιτέρω πορεία του ιδρύματος, το οποίο πλέον καλείται να υλοποιήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους στόχους και τους σκοπούς για τους οποίους υπογράφηκε η ιδρυτική του πράξη στις 26 Μαρτίου.

Αναλυτικό άρθρο για το Ίδρυμα, την προϊστορία του, τους σκοπούς του και τη διοίκησή του στις σελίδες 12, 13